

TIMBRO

MARKNADS- LYCKKAN

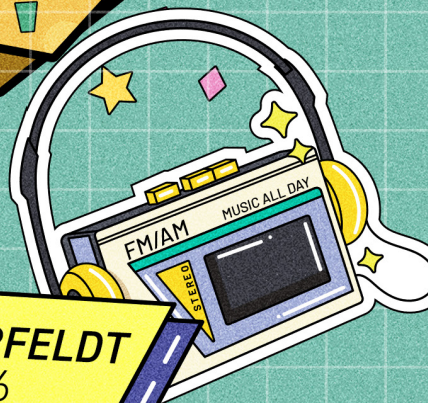
HUR SVERIGE TJÄNAT PÅ
LIBERALISERINGARNA

APOTEK

FREDRIK SEGERFELDT
MARS 2026

Timbro är Nordens främsta marknadsliberala tankesmedja. Sedan starten 1978 är uppdraget att långsiktigt bilda opinion för marknads-ekonomi, fri företagsamhet, individuell frihet och ett öppet samhälle.

MARKNADSLYCKAN

*HUR SVERIGE TJÄNAT PÅ
LIBERALISERINGARNA*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. SVERIGE SKA BLI MER SOM SVERIGE	9
2. VARFÖR FÖRÄNDRADES SVERIGE?	11
3. REFORMERNA SOM FÖRÄNDRADE SVERIGE	21
4. KONSEKVENSERNA: MAKRO	25
5. KONSEKVENSERNA: MIKRO.....	35
6. SLUTSATSER OCH KOMMENTARER.....	49
REFERENSER	51

OM FÖRFATTAREN

Fredrik Segerfeldt är ansvarig för programmet marknad på Timbro, och rektor för Stureakademien.

TIDIGARE PUBLIKATIONER I URVAL

Sossesverige: en återblick (Hydra förlag, 2014)

Den svarte mannens börda: nya perspektiv på kolonialism, rasism och slaveri (Timbro förlag, 2019)

Frankrike - en hatkärlekshistoria (Timbro förlag, 2021)

Den röda tråden - 500 år av rysk imperialism (Timbro förlag, 2026)

© Timbro

MARS 2026

www.timbro.se

info@timbro.se

Sättning: Mikael Eisen

Omslag: Mikael Eisen

1. SVERIGE SKA BLI MER SOM SVERIGE

”Sverige ska bli mer som Sverige.” Så löd den slogan som Socialdemokraterna lanserade år 2022. Formuleringen är en del i en ny inriktning för S som ska ses både som en reaktion på förlusten i valet och som en anpassning till tidsandan. Men det är också en längtan tillbaka till en tid då Sverige var radikalt annorlunda.

I Socialdemokraternas tidskrift *Tiden* skrev Magdalena Andersson år 2023 om Sverige ”att någonting har gått förlorat de senaste decennierna”.¹ S-ledaren refererade till 1980-talet då hon själv var SSU:are. Användandet av sloganen var inte någon engångsföreteelse, utan Andersson återkommer till uttrycket vid i stort sett varje anförande. Hon är inte heller ensam. Ett annat exempel är partisekreteraren Tobias Baudin, som inför partikongressen våren 2025, även denna gång i *Tiden*, skrev en artikel med rubriken ”En ny riktning – för att Sverige ska bli mer som Sverige.”²

Socialdemokraterna har rätt i en sak: Sverige har verkligen förändrats sedan början av 1980-talet. Från att ha varit ett land som stod utanför demokratiernas samarbetsorgan och

som sades ha funnit en medelväg mellan västblockets kapitalism och östblockets socialism är Sverige numera inte bara medlem i Nato och i EU, utan vi har också i grunden förändrat hur ekonomin fungerar. Politiken har fått träda tillbaka till förmån för enskilda människor.

Problemet med den socialdemokratiska historieskrivningen och bilden av verkligheten är att den stora förändringen av Sverige har varit av godo. Liberaliseringarna, avregleringarna och det större utrymme som har getts till människor och marknad har tjänat oss väl. Invånarna i Sverige har blivit rikare, har fått ett större utbud av varor och tjänster att välja mellan och har fått större makt och möjlighet att själva utforma sina liv. Om detta handlar denna rapport.

Den är upplagd som följer: I nästa kapitel beskrivs hur Sverige fungerade på 1970- och 1980-talen, och således varför Sverige var i behov av förändring. I kapitel tre går vi sedan igenom hur Sverige har förändrats genom att redovisa de reformer som genomfördes under främst perioden 1985–2010. I två kapitel redovisar vi sedan reformernas konsekvenser. I kapitel fyra tittar vi på

1. Andersson (2023).

2. Baudin (2025).

de övergripande effekterna på makronivå medan kapitel fem går igenom konsekvenserna bransch för bransch. I kapitel sex dras till sist några slutsatser.

I dagligt tal säger vi ofta avregleringar eller liberaliseringar när vi syftar på den process i vilken det offentliga får mindre kontroll över en viss verksamhet, och marknad, människor och företag får större utrymme. I realiteten ser dessa processer dock ofta olika ut.

För det första kan en bransch omregleras så att ett offentligt monopol inte längre har ensamrätt på att bedriva en viss verksamhet. Sådana monopol kan vara de jure, det vill säga att det är förbjudet att utmana den offentliga aktören. Eller så kan de vara de facto-monopol, där regelverket ser till att det blir svårt eller omöjligt för en annan aktör att bedriva sådan verksamhet. I bägge fallen innebär avmonopolisering att regelverket ändras så att den offentliga monopolställningen försvinner.

För det andra kan en viss offentlig verksamhet börja upphandlas. Då utlyser relevant myndighet en tävling där olika aktörer får komma med anbud och myndigheten väljer sedan leverantör utifrån i förväg definierade och kommunicerade kriterier. Då sker konkurrensen i själva upphandlingsmomentet.

Ett tredje alternativ är checklösningen, så att varje brukare/kund/elev får en virtuell påse pengar med sig som gör att hen kan välja utförare. Då äger konkurrensen rum kontinuerligt, i samband med att människor gör sina val.

En fjärde metod är att helt eller delvis sälja en offentligt ägd verksamhet. Denna rapport behandlar också politiska förändringar i liberal riktning som inte kan klassas som avregleringar. Det handlar till exempel om att Riksbanken gjordes självständig, vilket är att betraktas som ett penningpolitiskt regimskifte. Ett annat exempel är skattesänkningar och ett tredje är inträdet i EU.

När man försöker beskriva politiska förändringar som äger rum över flera decennier är det omöjligt att vara heltäckande. Jag har främst lutat mig mot den genomgång som Andreas Bergh, docent i nationalekonomi och välfärdsforskare, gör i boken *Den kapitalistiska välfärdssstaten*. Urvalet av politikområden och reformer har gjorts utifrån kriteriet att de ska beröra människor och påverka deras vardag och levnadsvillkor. Jag har dock medvetet valt att inte inkludera elmarknaden, främst för att det är en marknad som är synnerligen hårt styrd av både svensk och europeisk politik. Även inrikesflyg och barnomsorg är undantagna.³

3. Förskola ingår dock i en del statistik i avsnittet om skola i kapitel 5.

2. VARFÖR FÖRÄNDRADES SVERIGE?

EN SOCIALDEMOKRATI PÅ VILLOVÄGAR

I boken *Vad är socialdemokrati?* från 1974 skrev Ingvar Carlsson tillsammans med den tunga partiideologen (S) Ann-Marie Lindgren så här:

*"Såväl Sovjetunionen som länderna i Östeuropa har genomfört en snabb industrialisering och har en hög bruttonationalprodukt. Det finns åtskilligt att invända mot systemet i dessa länder, men de bevisar oundersägligen att kapitalismen inte har monopol på att skapa materiellt välstånd."*⁴

Det är svårt att föreställa sig idag, men Socialdemokraterna tyckte då alltså att Sverige var – och skulle vara – ett land som stod mellan de marknads-ekonomiska demokratierna och de planekonomiska diktaturerna. Sådana attityder bortförklaras ibland med just 1970-talets vänstervåg, men även i upplagan från 1983 fanns formuleringen kvar.

Man behöver inte gå till jämförelser med andra länder för att hitta socialdemokratiska attacker på marknads-ekonomin och företagsamheten, utan man kan citera Rudolf Meidner, en tung intellektuell i arbetarrörelsen och fader till Rehn-Meidnermodellen: "Det kapitalistiska systemet är helt enkelt omoraliskt."⁵

Rudolf Meidners känslomässiga agg mot privatägda företag tog sig sedan uttryck i löntagarfonderna, en politik som innebar att en viss andel av företagets vinster skulle föras över till fackföreningsstyrda fonder. Dessa skulle sedan använda kapitalet till att köpa aktier i företagen. Det var helt enkelt ett sätt att på sikt föra över ägandet av svenska företag från enskilda till arbetarrörelsens organisationer. Systemskifte, helt enkelt, med Jugoslavien som främsta parallell i den verkliga världen. De löntagarfonder som sedan infördes 1984 var jämfört med Meidners ursprungliga förslag dock en urvattnad version.

Det var inte bara Socialdemokraterna som fångades av tidsandan.

4. Lindgren och Carlsson (1983), sid 18.

5. Arvidsson (1999), sid 292.

Det är värt att påminna om att under perioden 1976–82, kanske den period då det offentliga greppet om landet var som allra starkast, styrdes Sverige av borgerliga regeringar.⁶ Det var två mandatperioder då de borgerliga partierna, i efterdyningarna av det socialdemokratiska maktinnehavet 1932–76, skulle bygga vidare på S samhällsbygge.⁷ År 1982 hade skattetrycket stigit med 1,8 procentenheter jämfört med 1976.

MEDBORGARNAS VANMAKT

Det finns många fler uttryck för att 1970-talets och 1980-talets Sverige var ett helt annat land än vi lever i idag. Låt mig lista några exempel.

Den trettionde januari 1976 stordrade uniformerad polis in på Dramatens Stora Scen mitt under repetitionen av Strindbergs Dödsdansen. Detta för att arresteras Ingmar Bergman för skattebrott, något det visade

sig att han var oskyldig till. Samma år betalade Astrid Lindgren 102 procent i skatt. På trettio år hade skattetrycket stigit dramatiskt, från 17 procent av BNP år 1946 till 43 procent år 1976. Och det fortsatte uppåt med en topp år 1990 på 50 procent.⁸

På den tiden hade staten monopol på etermedia. Den som sände radio för en svensk publik från internationellt vatten, som Britt Wadner, sattes i fängelse. Eftersom det här var före Internet skapade detta ett kraftigt offentligt grepp om nyhetsförmedling och opinionsbildning. För att behålla detta grepp ville ledande socialdemokrater förbjuda parabolantennor.

När det gäller utbildningspolitiken har Birgitta Almgren, professor emerita i tyska, i sin bok *Inte bara stasi* visat att den uppvisade stora likheter med Östtysklands. Detta både om man ser på läroplanerna och i det faktum att det varken fanns möjlighet att välja

6. På den tiden kallade sig Centerpartiet inte för borgerligt, utan "icke-socialistiskt".

7. Detta kan delvis förklaras av att det historiskt mest marknadsliberala partiet i svensk politik, Moderaterna, i valet 1976 inte var det största partiet i borgerligheten. De fick därför mindre genomslag för sin politik, jämfört med det klart större Centerpartiet. I valet 1979 blev Moderaterna visserligen det största borgerliga partiet, men Centern och Folkpartiet, som på den tiden kallades mittenpartier, var tillsammans fortfarande större än M och fick större genomslag för sin politik än vad M fick. Det gick så långt att Nils-Eric Sandberg, ledarskribent i DN, i en artikel i Svensk Tidskrift i december 1980 skrev: "De borgerliga partierna är alltså märkta av drygt 40 års opposition. Sin politik har de utarbetat, efterhand, främst som reaktioner på socialdemokratiska förslag. Visserligen har de borgerliga partierna – åtminstone två av dem – egna värderingar, program, bilder av det samhälle de vill ha. Men sina konkreta förslag fick de i decennier formulera som reaktioner på socialdemokraternas politik. Socialdemokraterna hade alltså länge monopol på att formulera problemen och uppgifterna." Sandberg (1980).

8. Dessa siffror är från SCB, via Ekonomifakta. De stämmer inte helt överens med de siffror som anges senare i jämförelse med andra länder, där källan är OECD, återigen via Ekonomifakta.

skola eller friskolor.⁹ På samma sätt saknades det privata alternativ när det gäller sjukvård och omsorg, vilket gjorde att valfriheten var kraftigt kringskuren.

Inom telefoni hade staten i form av Televerket inte bara de facto-monopol och verkade hårt för att få behålla detta, utan ämbetsverket ägde också landets alla telefoner. Televerket var både den dominerande aktören och reglerande myndighet. I början av 1980-talet blockerade verket Comviqs möjligheter att automatiskt koppla mobilsamtal till det fysiska nätet för att förhindra konkurrens. Vidare hade Arbetsmarknadsstyrelsen monopol på att förmedla jobb och bemanningsföretag var förbjudna. Ulla Murman, som drev Stockholms Stenografservice, ansågs bryta mot förbudet att bedriva arbetsförmedling. Hon fick uppleva polisrazzior och dömdes flera gånger till böter, sista gången i

Högsta domstolen så sent som 1989. Idag heter företaget Manpower.¹⁰

Även om SAS formellt sett inte hade monopol var marknaden reglerad så att det halvstatliga bolaget tillsammans med Linjeflyg de facto hade ensamrätt på merparten av flygen både inom landet och till och från Sverige.¹¹ Därtill hade staten monopol på allt från tåg till apotek och bilprovning. Pensionssystemet var ohållbart när det konfronterades med ekonomiska och demografiska förändringar.

Även nöjes- och restauranglivet var starkt reglerat och kontrollerat. Några exempel är att staten drev en hotell- och restaurangkedja som hette Sara och startade hamburgerkedjan Clock för att konkurrera med McDonalds, att Sverige var ett land nästan utan uteserveringar och att Systembolaget var stängt på lördagar.

Detta var ett helt annat land än idag, ett samhälle där någon annan

9. I decennier fanns det ett omfattande utbyte mellan Sverige och DDR när det gällde utbildning. Inte bara åkte tusentals lärare, rektorer och annan skolpersonal till Östtyskland för att fortbilda sig (enligt en tysk studie fanns det rent statistiskt minst en DDR-utbildad lärare på varje svensk skola som undervisade i ämnet), de utbildningspolitiska syftesformuleringarna var också mycket lika. 1967 reste den svenska riksdagens utbildningsutskott på studiebesök till grannen söderut och fick en föredragning av sina värdar om principerna bakom DDR:s utbildningssystem. Almgren skriver: "Presentationen visade på stora likheter med svenska läroplaner och den svenska skolpolitikens paroll 'En skola för alla'. Om man ersatte de svenska läroplanernas övergripande mål 'demokrati' mot östtyskarnas 'socialism' är texterna nära nog identiska." Citerad i Bergling och Nejman (2010). När diskussionen om reformer av det svenska skolväsendet var livlig på 1950- och 1960-talen var Östtyskland en viktig förebild. Enligt Almgren påverkade utbytet med den tyska diktaturen inte bara svenska läroplaner och undervisningsmetoder, utan det infördes också en DDR-terminologi i skolsystemet.

10. Manpower är ett amerikanskt företag, men dess svenska del har sina rötter i Stockholms Stenografservice.

11. Ensamrätten gällde för svenska flygbolag. Utländska flygbolag kunde flyga till Sverige, något som reglerades i bilateral avtal.

bestämde, där människors handlingsutrymme var kringskuret och där politiker och byråkrater hade mer makt på vanliga medborgares bekostnad. Ett samhälle där marknaden till stora delar var satt ur spel.

Även om det möjligen är lite uttjat så måste man i detta sammanhang ta upp frågan om den maktutredning som tillsattes år 1985 av dåvarande vice statsminister Ingvar Carlsson. Så här sammanfattade utredningen sina slutsatser:

"Den offentliga sektorn är till stora delar uppbyggd enligt de standardiserade enhetslösningarnas princip. Medborgarundersökningen visar att många som kommer i kontakt med den offentliga sektorn känner tyst vanmakt. Områden som skola och sjukvård kännetecknas av brist på valalternativ."¹²

Människor vantrivdes helt enkelt i 1980-talets Sverige. Enligt en utredning som Socialdemokraterna själva hade tillsatt.

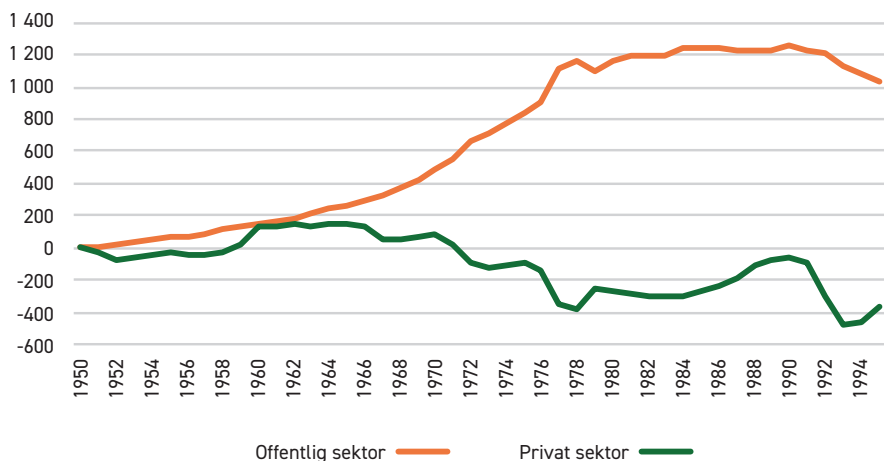
12. Peterson (1991).

EKONOMISK STAGNATION

Ur ett ekonomiskt perspektiv förändrades Sverige under decennierna som ledde fram till den reformvåg som inleddes i mitten av 1980-talet. Man kan beskriva utvecklingen genom att titta på var jobben skapades någonstans. Under denna period växte

offentlig sektor drastiskt, medan näringslivet gick tillbaka. År 1995 var antalet anställda i företagen 364 000 färre än 1950. Detta samtidigt som den arbetsföra befolkningen ökade med 800 000 och jobben i offentlig sektor ökade med över en miljon.

Graf 2:1 Offentlig sektor tar över
Tillväxt av arbetstillfällen, tusental

Källa: Ekonomifakta

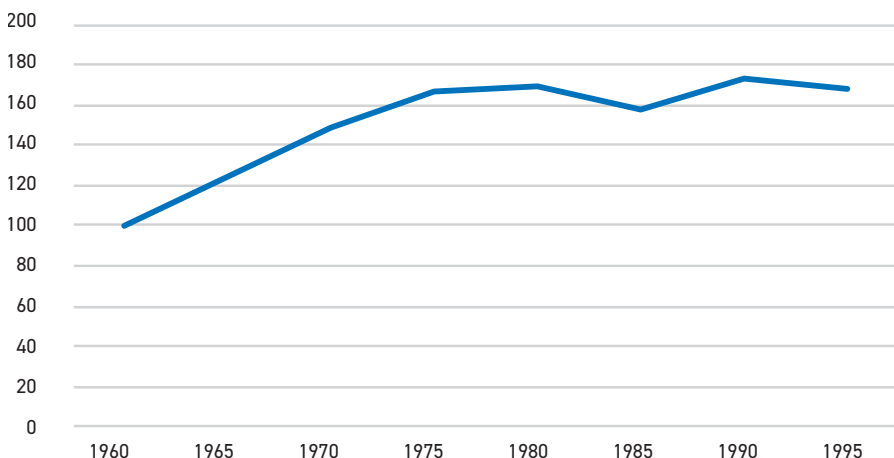
1980-talets Sverige fick inte bara negativa effekter på människors frihet och egenmakt, utan även på landets ekonomiska utveckling. Levnadsstandarden stagnerade. År 1970 var Sverige världens fjärde rikaste land, mätt som köpkraftsjusterad BNP per capita

bland OECD-länderna. När det hela var över, 25 år senare, hade vi halkat ner till plats 11.¹³

Allra tydligast kan nedgången illustreras med utvecklingen när det gäller reallönerna, det vill säga lönerna justerat för inflation.

Graf 2:2 Två förlorade decennier

Reallöner, index : 1960=100

Källa: Ekonomifakta

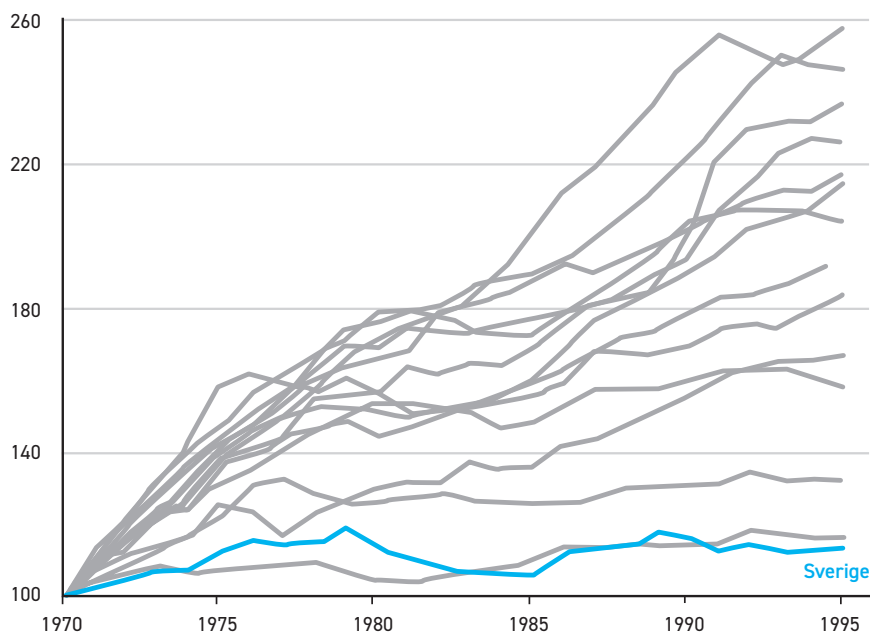
13. Här sägs det ibland att det egentligen bara var krisen i början av 1990-talet som låg bakom fallet i välbefinnandet och att denna kris ägde rum under den borgerliga regeringen 1991–94. På så sätt skulle Sveriges ekonomiska eftersläpning jämfört med andra länder inte vara kopplad till den socialdemokratiska politiken. Det stämmer inte. Redan år 1990 lade Socialdemokraterna fram ett krispaket som bland annat konstaterade att den svenska ekonomin hade problem med stagnation och inflation orsakade av flera år av kostnadsökningar. S konstaterade att de offentliga utgifternas expansion måste dämpas. Carlsson och Larsson 1990.

Under lång tid hade svenskarna upplevt en stigande levnadsstandard. Bara mellan 1960 och 1975 hade reallönerna ökat med 66,5 procent. Men nu tog det stopp, med en stagnation som varade i två hela decennier. 1995 var reallönerna på samma nivå som 1975.

Här sägs det ibland att nedgången i svensk ekonomi under 1970- och 1980-talen främst var en del av inter-

nationella händelser – oljekrisen och ökad konkurrens för varvs- respektive tekoindustrin – och att andra länder genomgick en liknande utveckling. Det internationella spelade visserligen in, men utvecklingen i Sverige stack ut. Vi stagnerade även i förhållande till jämförbara länder. Det ser man inte minst om man tittar på utvecklingen av reallöner.

Graf 2:3 Reallöneutveckling i 14 avancerade länder (Index, 1970=100)

Källa: Medlingsinstitutet. De övriga länderna är Finland, Spanien, Tyskland, Belgien, Frankrike, Österrike, Italien, Danmark, Norge, Storbritannien, Nederländerna, Kanada och USA

I debatten om Sveriges långsiktiga utveckling tas ofta åren kring 1980 som utgångspunkt, inte minst från vänstern. Det är sedan dess ojämlikheten ska ha ökat, det är sedan dess välfärden ska ha urvattnats och det är sedan dess de privata företagen samt marknadsmekanismerna ska ha fått verka inom områden som då var offentliga monopol. Det är sedan dess nyliberalismen ska ha tagit över.

Denna retorik gör att 1970- och 1980-talen blir en slags norm, det man måste förhålla sig till, den period man ska jämföra sig med, som om det var Sveriges storhetstid. Det är underligt, av minst två skäl.

För det första var detta som sagt ett negativt undantag i landets ekonomiska historia. 1980-talet var mitt i den period då Sverige utvecklades sämre än andra länder, och det var mitt under den period då det stora undantaget från ökande reallöner ägde rum. Om man tycker att människor ska få en högre levnadsstandard borde denna period alltså vara något att undvika snarare än att inspireras av och utgå ifrån.

För det andra var denna era ett politiskt undantag. Sverige hade inte alltid varit så socialistiskt som vi var då, tvärtom. Ett exempel är att 1950, efter nästan två decennier av socialdemokratiskt styre, var skattetrycket enbart 21 procent av BNP, markant lägre än i länder som Storbritannien och Frankrike.¹⁴

Utvecklingen sedan dess handlar dock inte bara om att skatten höjdes i takt med att välfärdsstaten byggdes ut, utan om en rad andra företeelser där staten utökade sitt grepp. Ett sådant exempel är att apoteken förstatligades först 1971. Vi har alltså haft privata apotek under merparten av landets moderna historia, förutom perioden 1971–2009. Det är privata apotek och inte statligt monopol som är normen om målet är att göra Sverige mer som Sverige.¹⁵

Ett annat exempel är pensionerna. Fram till att den Allmänna tilläggs-pensionen ATP infördes 1960 hade de flesta arbetande svenskar privata pensionsförsäkringar¹⁶ Dessa trängdes sedan undan av ATP.

14. Ortiz-Ospina och Roser (2016).

15. Det innebär inte att apoteken verkade på en helt fri marknad. I stället var de, som en rest från skråväsendet, privata monopol med privilegiebrev. Börjesson (2005).

16. I sin doktorsavhandling i frågan skriver historikern Alf Sjöblom (2016, sid 11) om 1900-talets folkförsäkringar: "Vid mitten av seklet var närmare tre miljoner arbetare försäkrade i de bolag som bedrev denna verksamhet."

Man kan därför se på perioden 1960-talet till och med 1980-talet som ett undantag i Sveriges ekonomiska historia, och att de liberaliseringar som ägt rum sedan dess till viss del är en återgång till det normala.

För på 1980-talet började pendeln svänga. Den ekonomiska stagnationen blev uppenbar, marknadsliberala vindar blåste över världen och människorna vantrivdes i den stora staten. Det var dags för den offentliga maktexpansionen att stanna av, och att rulla tillbaka det offentligas grepp om Sverige, steg för steg.

3. REFORMERNA SOM FÖRÄNDRADE SVERIGE

När riktningen på samhällsutvecklingen på 1980-talet ändrades hade Sverige förändrats mycket kraftigt på bara några decennier. Det gjorde att vi inte bara hade en lång väg tillbaka, utan att vi också hade en tung vägg att skjuta ifrån mot. Det gav den nya pendelrörelsen extra styrka och fart.

I detta kapitel ges en översiktlig genomgång av några av de viktigaste

reformerna de senaste 40 åren, uppdelat på perioder av maktinnehav. Som noterades i inledningen har denna rapport inte som ambition att beskriva Sveriges hela utveckling när det gäller politik och policy under runt fyra decennier, utan fokus ligger på ett antal förändringar i marknadsliberal riktning som påverkar människor i deras vardag.

SOCIALDEMOKRATERNA 1985–1991

Den nya inriktningen var inte bara ett ur partipolitiskt hänseende borgerligt projekt. För precis som tidsandan gjorde att de borgerliga regeringarna 1976–82, ledda av C respektive Fp, höjde skattetrycket och med omfattande subventioner försökte rädda industribranscher, gjorde tidsandan under andra halvan av 1980-talet att Socialdemokraterna genomförde vissa liberala reformer. Hur vindarna blåste kan illustreras med följande S-affisch, från valet 1985.

Bilden föreställer en yuppie, ett begrepp som på 1980-talet importerades från USA. Det stod för young urban professional, och handlade

alltså om relativt unga, välutbildade och höglavlönade personer i storstäder. Dessa grupper ville det stora arbetarepartiet förknippas med.

Först ut av Socialdemokraternas liberaliseringar var avskaffandet av bankernas räntereglering samt utlåningstak. Därtill avskaffade de Riksbankens monopol på handel med utländsk valuta och avreglerade taxinäringen. I "århundradets skattereform" sänkte S, i samarbete med Fp, marginalskatterna kraftigt. Och så klargjordes att Sverige skulle söka medlemskap i dåvarande EG.

BILDT-REGERINGEN 1991–94

Den riktigt stora förändringen – systemsiftet – ägde dock rum under den korta tid som Sverige styrdes av en borgerlig regering ledd av Carl Bildt, med parlamentariskt stöd av Ny Demokrati. Det var en tid som präglades starkt av den allvarligaste svenska ekonomiska krisen sedan 1930-talet, med en ränta på 500 procent som yttersta symbol. Trots det lyckades regeringen få igenom ett stort antal viktiga och avgörande reformer.

På denna tid uppfattades folkpartiledaren Bengt Westerberg som en marknadsliberal. Tillsammans lanseerade Bildt och Westerberg *Ny start för*

Sverige, det mest marknadsliberala programmet i modern tid.

För det första tilläts privat radio och tv, och i en blocköverskridande överenskommelse gjordes pensions-systemet mer robust. Marknaden för post och telefoni avreglerades och SAS/Linjeflyg de facto-monopol på flyg avskaffades.

Dessutom avskaffades förbudet mot privat bemanning och arbetsför-medling, löntagarfonderna avskaf-fades och ett stort antal statliga före-tag såldes helt eller delvis. Det gäller exempelvis SSAB, Celsius (Kockums och Bofors) och Procordia (Pharma-cia). Inom välfärden infördes valfrihet och företagande inom både skola och sjukvård.

Därtill lämnades ansökan om med-lemskap i EG (EU) in, ersättningsni-våerna i socialförsäkringarna sänktes och en karensdag i sjukförsäkringen infördes

Skattetrycket sänktes med 2,5 procentenheter.

SOCIALDEMOKRATERNA 1994–2006

Trots det omfattande och på många sätt omvälvande program som reger-ingen Bildt genomförde 1991–1994 så blev det få stora återställare under de socialdemokratiska regeringarna som följde, först med Ingvar Carlsson och sedan med Göran Persson som statsminister.

Inom vissa områden var det till och med så att S fortsatte på liberali-seringsvägen, som inom telekom. Det var Socialdemokraterna som tvingade Telia att upplåta sitt kopparnät till konkurrenterna och som satte gamla Televerket på börsen, med folkaktien Telia. Vidare gjorde det prekära stats-finansiella läget att socialförsäkring-arna ytterligare stramades åt. Social-demokraterna accepterade med några undantag systemskiftet.¹⁷

När det gäller skatterna var det dock inte så, utan andra halvan av 1990-talet såg en häftig höjning av skattetrycket, från 46 procent av BNP år 1995 till 49 procent av BNP år 1999. Därefter sjönk dock skattetrycket, och år 2005 avskaffade Socialdemokra-terna på eget bevåg arvs- och gåvo-skatten.

17. Socialdemokraterna stoppade exempelvis ett redan fattat beslut om konkurrensutsättning av Bilprovningen och ett förslag om att göra det tillåtet att sälja icke-receptbelagd medicin i matvarubutiker. Vidare revs husläkarsystemet upp.

ALLIANSREGERINGEN 2006–2014

När den borgerliga regeringen under Fredrik Reinfeldts ledning tog makten 2006 var det mot bakgrund av ett omgjort moderat parti, som hade lämnat talet om systemskifte bakom sig. Även om det kommunicerades på ett nytt sätt var detta en regering som förändrade mycket.

Den största förändringen var jobbskatteavdragen som förde över stora resurser från det offentliga till hushållen. Dessutom stramades bidragen åt, sjukförsäkringen fick en bortre gräns och arbetsgivaravgifterna sänktes. Såväl förmögenhets- som fastighets-skatten avskaffades och skattetrycket sänktes från 46 till 42,5 procent.

Det var också ett antal offentliga monopol som avskaffades, vilket öppnade upp marknader för konkurrens mellan privata aktörer och för valfrihet för kunderna. Det gäller exempelvis Apoteket och Bilprovningen, där staten också sålde delar av verksamheten. (Staten äger fortfarande Apoteket AB men sålde år 2024 Bilprovningen.) Flera statliga bolag såldes helt eller delvis, som Vin & Sprit, Vasakronan och OMX samt TeliaSonera och Nordea.

Lagen om valfrihetssystem (LOV) infördes, vilket underlättade för kommuner att låta den enskilde välja leverantör inom viss vård och omsorg.

Det blev obligatoriskt för alla regioner att införa ett vårdvalssystem i primärvården, men för kommunerna – som har ansvaret för omsorgen – blev det frivilligt.

Under Alliansen infördes också Investeringssparkkontona, ISK, som gjorde det möjligt för privatpersoner att spara i aktier och fonder med en schablonskatt i stället för att betala reavinstskatt vid varje försäljning. Dessutom blev deklarationen enklare för den som köper och säljer aktier och fonder.

S-REGERINGARNA 2014–2022

SAMT TIDÖ SEDAN 2022

Åren 2014–2022 var två mandatperioder som präglades av otydliga parlamentariska majoriteter. Bland annat styrde Socialdemokraterna på två borgerliga budgetar och tvingades av C och L till vissa liberaliseringar. Efter åtta år av socialdemokratiska regeringar var skattetrycket år 2022 endast marginellt högre än det hade varit 2014. Den grundläggande strukturen på svensk ekonomi hade inte förändrats. Det har den inte heller gjort under de dryga tre år som Tidö-regeringen har styrt, även om skattetrycket nu är lägst på 50 år.

4. KONSEKVENSERNA: MAKRO

Under Covid-krisen 2020–2022 var Sverige ett av få västländer som inte tillämpade någon tvingande nedstängning av samhället. Runt om i världen höjdes ögonbryn över den svenska politiken. Har det skandinaviska landet – känt för att vara mer socialdemokratiskt än andra – gått och blivit ett libertarianskt paradiset?

Det är naturligtvis helt fel att påstå något sådant. Icke desto mindre skulle en socialdemokrat som hade hamnat i koma 1985 och som vaknade upp idag knappast tro sina ögon. Hen hade inte känt igen sig. Det där landet med blandekonomi och löntagarfonder som i utrikespolitiken vägrade välja mellan demokrati och diktatur är numera inte bara med i såväl EU som Nato, utan är också en utpräglad marknadsekonomi.

Ett sätt att se på utvecklingen under dessa decennier är att Sverige har normaliserats. Precis som när det gäller utrikes- och säkerhetspolitiken, med anslutningarna till EU respektive

Nato, har Sverige de senaste decennierna blivit normaliserat, ett litet västland bland andra. Som sig bör. Mer Holland, mindre Nicaragua.

Men det finns även ett annat sätt att se på det. Det hävdas ibland att utvecklingen i Sverige inte var unik, utan att vi främst åkte med på en liberal våg som på 1980- och 1990-talen sköljde över stora delar av världen. Vi var inte ensamma om att förändras. Det är naturligtvis sant, med reformerna under USA:s Ronald Reagan och Storbritanniens Margaret Thatcher som de mest kända exemplen. Men precis som Sverige 1980 stod till vänster om den västeuropeiska medianen, står vi idag till höger om denna median. Pendelrörelsen var kraftigare i Sverige än i andra länder.

I två kapitel ska vi nu se vilka konsekvenser reformerna har haft. I detta kapitel ska vi titta på det övergripande planet, medan vi i kapitel fem ska se på konsekvenserna bransch för bransch.

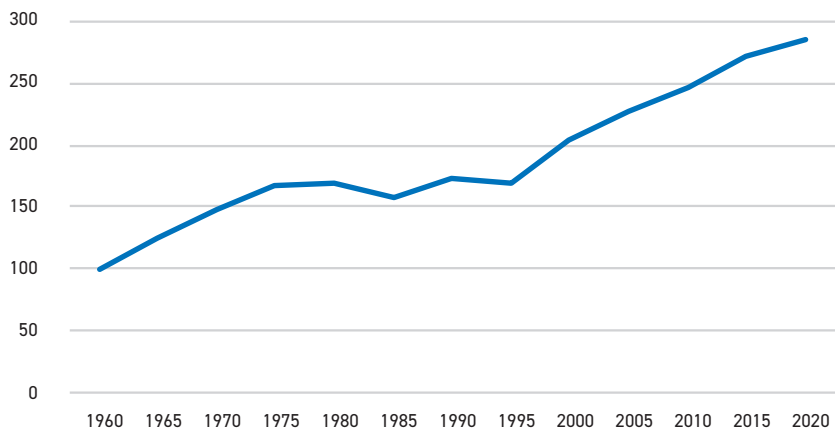
LEVNADSSTANDARD

På det övergripande planet är det uppenbart att förändringarna av Sverige har haft positiva effekter. Vi bröt med stagnationen och landets

invånare fick återigen stigande levnadsstandard. Fram till inflationskrisen hade svenskarnas reallöner stigit med 70 procent sedan 1995.¹⁸

Graf 4:1 Stigande levnadsstandard

Reallöner, index : 1960=100

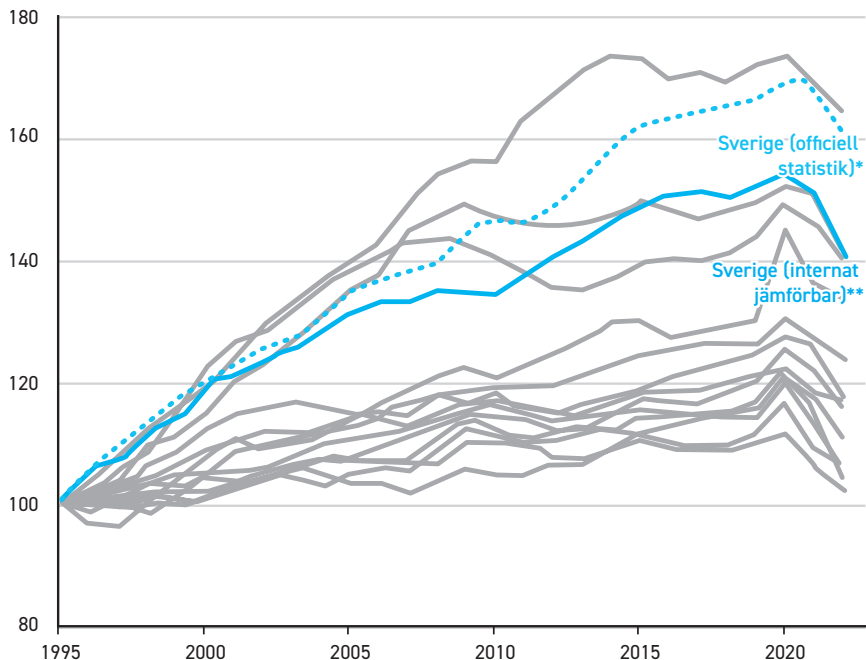
Källa: Ekonomifakta

Precis som tidigare är det också relevant att sätta denna utveckling i ett internationellt jämförande perspektiv. Vi såg i graf 2:3 att den svenska reallöneutvecklingen 1970–1995 var sämre

än den i tretton jämförbara länder. Sedan dess har utvecklingen varit den motsatta. Svenska reallöner har ökat snabbare än i de flesta jämförbara länder.

18. Inflationen skapades primärt av en internationell utbudschock orsakad av först pandemin och sedan kriget i Ukraina.

Graf 4:2 Reallöneutveckling i 14 avancerade länder (Index, 1995=100)

Källa: Medlingsinstitutet. De 14 länderna, förutom Sverige, är Finland, Spanien, Tyskland, Belgien, Frankrike, Österrike, Italien, Danmark, Norge, Storbritannien, Nederländerna, Kanada och USA.

Man kan också titta på utvecklingen över en ännu längre period. Det har Lars Jonung gjort. Han är professor emeritus i nationalekonomi vid Lunds universitet och skrev en artikeli tidsskriften *Ekonomisk debatt*.¹⁹ Jonung byggde vidare på en 25 år gammal

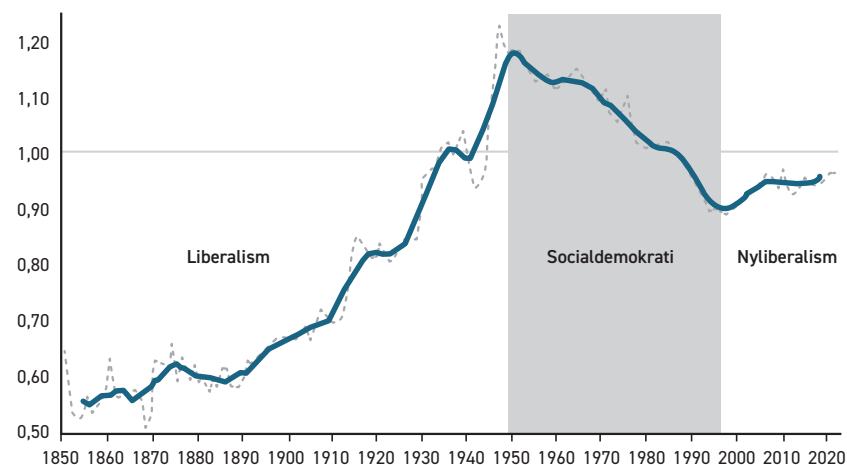
artikel av Olle Krantz, numera professor emeritus i ekonomisk historia, som konstaterade att den svenska levnadsstandarden växte snabbare än jämförbara länder under perioden 1890–1950, för att därefter växa långsammare.²⁰

19. Jonung (2025).

20. Krantz (2000).

Jonungs data visade samma sak, men jämfört med Krantz artikel kunde han lägga till utvecklingen sedan millennieskiftet och fick då fram följande bild.

Graf 4:3 Svensk tillväxt i förhållande till jämförbara länder

Källa: Ekonomisk debatt.

Kurvan i Graf 4:3 anger kvoten mellan svensk BNP per capita och medelvärdet för BNP per capita i femton jämförbara länder. Vid värden under ett är svensk BNP per capita lägre än omvärldens och tvärtom. Jonung anger i sin artikel (och i grafen) tre perioder som han kallar liberalism, socialdemokrati respektive nyliberalism. Detta är inte beteckningar på något politiskt parti, utan på den allmänna inriktningen på

samhällsutvecklingen och politiken. När Sverige har bedrivit liberal politik har vi vuxit snabbare än andra länder, och när politiken har präglats av socialdemokrati har vi vuxit långsammare. Mellan 1950 och 2000 växte Sverige alltså långsammare. Men de senaste två decennierna har utvecklingen vänt och vi har återigen börjat växa snabbare än jämförbara länder.

SKATTERNA

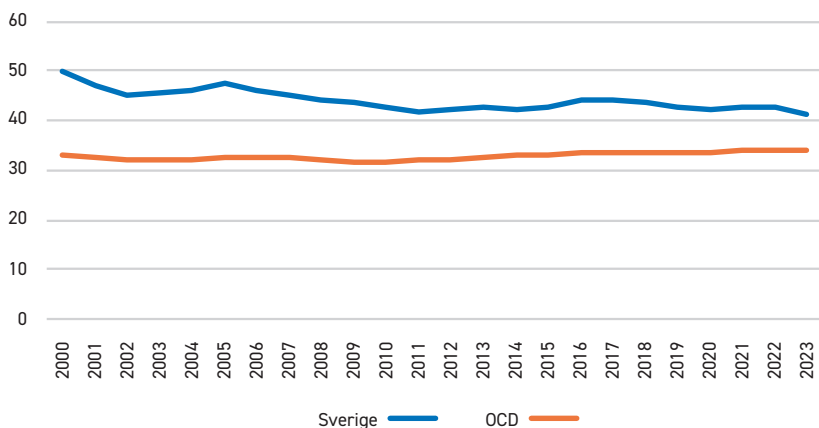
Ett av de viktigaste måtten på frihet i demokratiska rättsstater är hur höga skatterna är. Det handlar inte bara om hur stor inkomstskatten är, utan merparten av de skatter vi betalar är dolda sådana, som moms och arbetsgivaravgifter. Det bästa sättet att mäta hur höga skatterna på ett övergripande plan är därför skattetrycket, det vill säga hur stor andel av BNP de samlade skatteintäkterna motsvarar. Och här har Sverige förändrats kraftigt, i såväl absoluta som relativa termer.

Som vi redan sett sänktes skattetrycket successivt de senaste decennierna, från 49 procent år 1999 till 41,3

procent år 2024. På ett kvarts sekel har nästan en tiondel av den samlade ekonomin förts över från det offentliga till hushåll och företag. Det är en stor överföring av makt. Som redan nämnts har skattetrycket inte varit så lågt sedan 1975.

Som vi ser i graf 4:4 nedan har vi fortfarande en bit kvar ner till OECD-snittet.²¹ Men den åtminstone tidigare så vanliga frasen att Sverige har världens högsta skatter stämmer inte längre. I OECD:s lista över skatteintäkternas andel av BNP ligger vi numera först på åttonde plats, 2,4 procentenheter bakom "ettan" Frankrike.

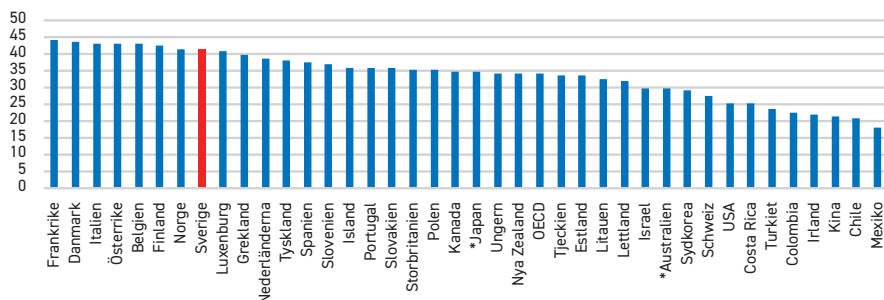
Graf 4:4 Sverige har närmat sig OECD Skattetryck*

Källa: Ekonomifakta. *De samlade skatteintäkterna som andel av BNP.

21. Datan i Graf 4:4 är ursprungligen från OECD, vilket gör att siffrorna skiljer sig från de tidigare angivna uppgifterna, där datan ursprungligen är från SCB. Jag har använt två olika källor eftersom det bara är OECD som har internationellt jämförbar statistik, medan SCB:s statistik är mer uppdaterad.

Graf 4:5 Världens åttonde högsta skatter
Skattetryck*

Källa: Ekonomifakta. *De samlade skatteintäkterna som andel av BNP.

Den största förändringen ägde rum under alliansregeringen, som mellan 2006–2011 – främst med hjälp av jobbskatteavdragen – fick ner det svenska skattetrycket i nivå med andra västeuropeiska välfärdsstater.²²

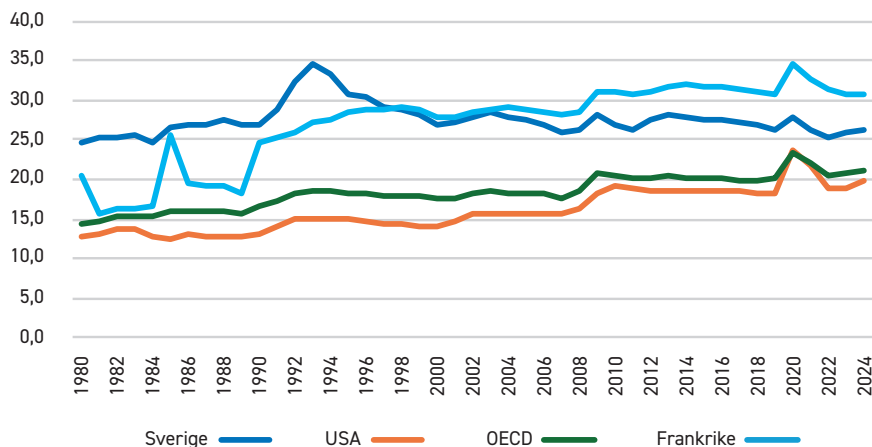
VÄLFÄRDEN

Eftersom en stor del av de samlade skatteintäkterna går till välfärden, kommer utvecklingen av de offentliga välfärdsutgifterna som andel av BNP delvis att återspegla skattetryckets utveckling. I graf 4:6 ser vi hur det sett ut sedan 1980, i Sverige, USA och Frankrike samt i OECD som helhet.

22. Alliansregeringen styrde 2006–2014, men skattetrycket var som lägst 2011.

Graf 4:6 Velfärdsstatens utveckling

Offentliga välfärdsutgifter som andel av BNP, %

Källa: OECD.

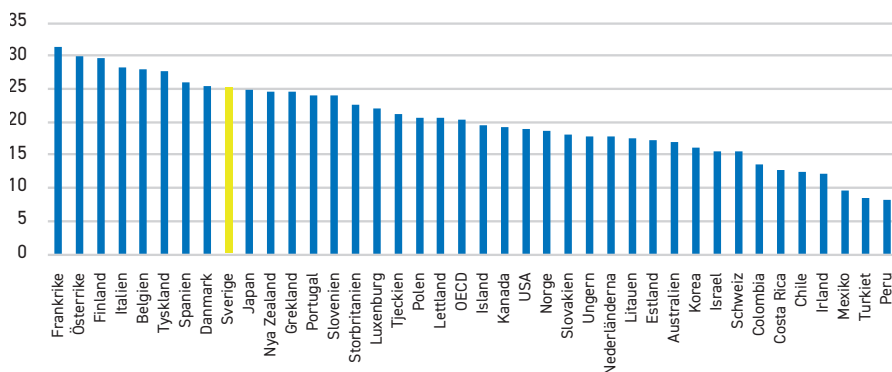
Om man först tittar på den svenska utvecklingen enskilt ser vi att de offentliga välfärdsutgifterna år 1980 utgjorde 24,5 procent av BNP. De steg långsamt för att nå en topp under 1990-talskrisen. År 1993 utgjorde de offentliga välfärdsutgifterna 34,4 procent av BNP, en effekt av både sjunkande BNP och stigande arbetslöshet. Sedan dess har de sjunkit successivt. Och nu ligger de ungefär på 1980-talets nivåer.

Det är också intressant att titta på de svenska offentliga välfärdsutgifterna i relation till andra länder. Då ser vi för det första att Frankrike har bytt plats med Sverige när det gäller välfärdsstatens storlek. Samtidigt har den offentliga välfärden i såväl USA som OECD som helhet utökats sin andel av BNP. Sverige ligger mitt emellan Frankrike och OECD-snittet.

I stället för att titta på utvecklingen över tid kan man se på en ögonblicksbild när det gäller välfärdsstatens storlek.

Graf 4:7 Välfärdsstatens storlek

Offentliga välfärdsutgifter som andel av BNP, %, 2022

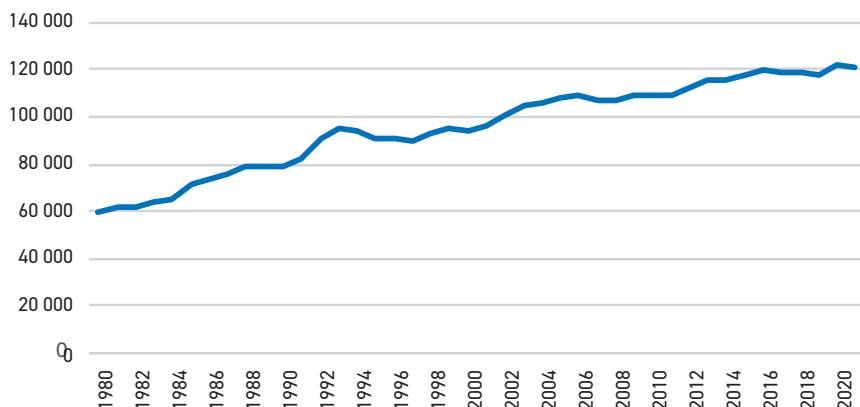
Källa: OECD.

Precis som Sverige inte har världens högsta skatter har vi inte heller världens största välfärdsstat. I stället ligger vi först på nionde plats bland OECD-länderna när det gäller de offentliga välfärdsutgifterna som andel av BNP.

Det är dock viktigt att påminna om att välfärdsutgifterna år 2024 (26,1 procent) utgjorde en större andel av

BNP idag än 1980 (24,5 procent). Till det kommer att BNP är 2,3 gånger större än 1980. Vi har visserligen blivit fler, men även utslaget per invånare är ekonomin större. BNP per capita är 1,8 gånger högre än 1980. Vi har alltså långt mer resurser till offentlig välfärd idag än 1980.

Graf 4:8 Dubbelt så mycket välfärd jämfört med 1980
Offentliga välfärdsutgifter per capita, kronor, fasta priser

Källor: OECD, SCB och egna beräkningar.

Faktum är att de offentliga välfärdsutgifterna per invånare var 120 000 kronor år 2021, mot 60 000 kronor år 1980. Dessa siffror är justerade för inflation. Vi har alltså exakt dubbelt så mycket resurser till välfärden nu jämfört med då.

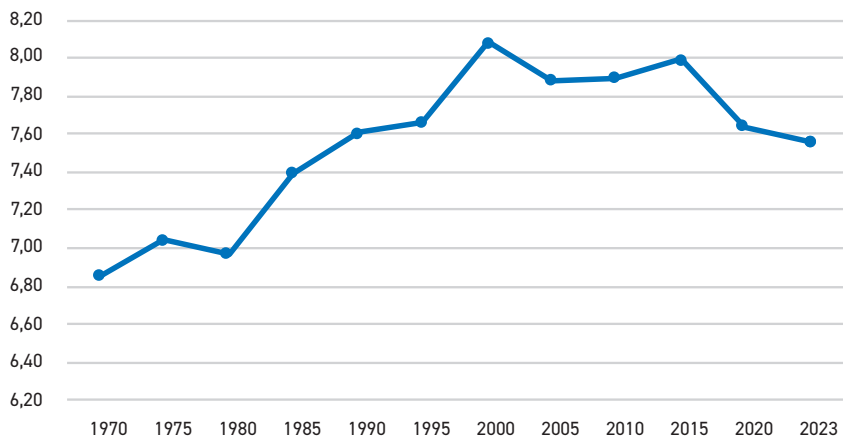
EKONOMISK FRIHET

Ekonomisk frihet är ett samlingsbegrepp som mäter de hinder som ekonomiska aktörer – individer eller företag – möter i sin verksamhet. I indexet *Economic Freedom of the World*, med kanadensiska Fraser Institute som avsändare, ligger Sverige på 35:e plats av 165 länder. Det som främst tynger

ner oss är storleken på offentlig sektor. Våra styrkor är det juridiska systemet, äganderätter, regleringar samt öppenhet för internationell handel.

Det mest intressanta är dock utvecklingen över tid. I Graf 4:9 ser vi att mellan 1970 och 2000 steg den ekonomiska friheten kraftigt i Sverige. På en skala från 1 till 10 ökade Sveriges poäng från 6,85 till 8,09. De reformerna som vi gått igenom i denna rapport har fått effekt, och gjort Sverige till ett friare land. Det är också värt att notera att vi sedan millennieskiftet har fallit tillbaka något, även om vi fortfarande är långt friare än på 1970-talet.

Graf 4:9 Poäng i indexet *Economic Freedom of the World*
Ekonomisk frihet i Sverige

Källa: Fraser Institute.

5. KONSEKVENSERNA: MIKRO

Låt oss nu se på vilka konsekvenser de omfattande reformerna på främst 1980- och 1990-talet har fått inom respektive område eller bransch.

FINANSMARKNADERNA

Det finansiella systemet spelar en central roll i en ekonomi, genom att den för över kapital från sparare till låntagare och investerare. Det ser till att finansiella medel används till ekonomisk verksamhet som är effektiv, vilket leder till högre välstånd.

I början av 1980-talet var det svenska finansiella systemet genomreglerat. Det var inte utbud och efterfrågan som styrde vart pengarna skulle hamna, utan staten. Det gjordes framför allt via Riksbanken, som till skillnad från i dag då var politiskt styrd. Eftersom räntan hölls artificiellt låg var efterfrågan på lån mycket större än utbudet. För att hantera detta satte Riksbanken ett "tak" för hur mycket bankerna fick låna ut. Vidare tvingades banker och försäkringsbolag att köpa stora mängder statsobligationer och bostadsobligationer till låg ränta. Dessutom var det i princip förbjudet

att föra ut pengar ur Sverige utan Riksbankens tillstånd.

Som Jonung konstaterar:

*"Syftet var att pressa tillbaka den privata kapitalbildningen och därmed det privata ägandet och ersätta den med kollektiv kapitalbildning och kollektivt ägande – där stat, kommuner och organisationer som Allmännyttan, Rikshyggen och HSB fick en gynnad position."*²³

1980-talets reformer av kredit- och valutareglering bidrog på kort sikt till en finansiell kris. På lite längre sikt lade de grunden till Sverige som modern företagarnation. Från att ha haft ett begränsat nyföretagande kunde den privata kapitalbildningen bidra till att vi numera har nya bolag som startas och växer sig starka.

I sin rapport om Europas konkurrenskraft lyfte före ECB-chefen och tidigare italienska premiärministern Mario Draghi fram Sveriges kapitalmarknad som en av orsakerna till landets framgångsrika start up-scen.²⁴ 3,9 miljoner svenskar sparar pengar på

23. Jonung (2025), sid 11.

24. Draghi (2024).

ett ISK-konto, Stockholmsbörsen är störst i EU i förhållande till BNP och vi har flest noterade bolag av alla EU-länder.²⁵ Sverige hade under perioden 2016–2023 fler börsintroduktioner (IPOs) än Tyskland, Frankrike och Italien tillsammans.²⁶ Två andra faktorer bakom den framgångsrika svenska kapitalmarknaden är att vårt pensionssystem gynnar kapitalförsörjningen och att vi har varken förmögenhetsskatt eller arvs- och gåvoskatt.

Finansmarknaderna har inte bara en central plats i svensk ekonomi genom att de förmedlar kapital till produktiv verksamhet, utan finansbranschen är också en viktig arbetsgivare. Branschen sysselsätter runt 114 000 personer. Som jämförelse kan man ta fordonsindustrin med omkring 71 000 jobb.²⁸

TAXI

Taxi – var god dröj! Så lyder en fras som den yngre generationen aldrig hört, men som var vanlig fram till den 1 juli 1990 när taximarknaden omreglerades. Från början var det så växeltelefonisterna svarade när man ringde

till en taxicentral. Men det blev också ett uttryck som illustrerade hur länge man behövde vänta på en taxi. Fram till dess var det nämligen väldigt svårt att få tag på en sådan. Det berodde på att marknadskrafterna var satta ur spel, både när det gäller utbud och pris.

Den som ville bedriva taxinäring var tvungen att ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen som gjorde en behovsprövning. Det var alltså byråkrater snarare än konsumenter och producenter som avgjorde om det behövdes fler taxibilar på en viss plats, en sorts ransonering. Vidare fastslogs priset av Transportrådet. Detta gjorde att utbudet understeg efterfrågan och väntetiderna var långa. Ibland kunde det vara i det närmaste omöjligt att få tag på en taxi.

Sedan taxinäringen omreglerades – utbudet och priset släpptes fria – har detta förändrats i grunden. Det är inte längre något problem att få tag i en taxi. År 2024 fanns det 21 700 taxibilar i Sverige, mot endast 12 700 taxibilar år 1990.²⁹ Det är en ökning med 70 procent. Utbudet har tillåtit möta efterfrågan. Enligt en rapport som skrevs bara tre år efter omregleringen

25. Wikipedia (2026) samt Hillerbrand Rune (2025).

26. Deutsches Aktieninstitut (2025).

27. Källa: SCB:s statistikdatabas Befolkningens arbetsmarknadsstatus (BAS).

28. Mobility Sweden (2026).

29. Uppgiften för 1990 kommer från Konkurrensverket (2018), medan uppgiften för 2024 kommer från Taxiförbundet (2025).

sjönk den genomsnittliga väntetiden i Stockholm med sju minuter.³⁰

På senare år har digitaliseringen bidragit till att stöpa om taximarknaden, med företag som Uber och Bolt. Det är för övrigt något som återkommer på flera av sakområdena, att digitalisering och liberalisering samverkar. Det är viktigt att notera att appbaseerade taxibolag inte hade varit möjliga i det gamla, reglerade systemet.

Taxibranschen är också en viktig arbetsgivare. Mellan 15 000 och 20 000 personer arbetar primärt i taxiföretag, men det finns dock runt 75 000 taxiförarlegitimationer.³¹

TV OCH RADIO

Etermedia är också det en verksamhet där digitaliseringen har samspelat med liberaliseringarna i att stöpa om marknaden i grunden. Vi har gått från två statliga kanaler med det som Filip och Fredrik kallade ”tråkig uppfostnings-tv”, via privata och reklamfinansierade kanaler som sänder via satellit, kabel och markbundet till streamingtjänster. Utbudet har exploderat och konkurrensen är stenhård.

Det var längesen nu man reste sig ur soffan när det blinkade uppe i högre hörnet på tv:n, och man gick fram för att byta till den andra kanalen genom att trycka på en knapp. Poängen här är alltså inte att det numera finns fjärrkontroller, utan att det bara fanns två kanaler, och bägge var statliga. För fram till början av 1980-talet var TV1 och TV2 de enda tillåtna kanalerna.

Men när entreprenören Jan Stenbeck år 1987 började sända reklamfinansierad tv från London via satellit direkt till svenska hushåll rundade han den svenska lagstiftningen. Som en reaktion tillät staten TV4 i början av 1990-talet att sända reklam-tv i marknätet.

Marknadiseringen har tvingat producenterna av tv-program att anpassa sig till tittarnas preferenser. Det är vinstintresset som gör att vi har fått det enorma utbud av tv-program som finns idag. Nio av tio svenskar använder strömmade tv-tjänster och fem av tio tittar på Netflix minst en gång i veckan.³² Åtta av tio svenskar använde under 2024 Youtube.³³

30. Fölster (1993).

31. Det är svårt att ange exakt hur många som arbetar som taxiförare. Enligt SCB:s yrkesstatistik har runt 14 200 personer taxiförare som sin huvudsakliga sysselsättning, medan samma myndighets branschdata anger lite drygt 20 000 anställda.

32. Internetstiftelsen (2022).

33. Internetstiftelsen (2024).

Tillsammans med digitaliseringen har internationaliseringen förändrat förutsättningarna. Felix Kjellberg, mer känd som *PewDiePie*, har 111 miljoner prenumeranter på sin engelskspråkiga Youtubekanal.³⁴ Det är över tio gånger mer än hela Sveriges befolkning.

När det gäller radio har utbudet också ökat. Fyra statliga kanaler kompletteras numera av kommersiella nätverk som Bauer Media (med bland andra Mix Megapol) och Viaplay Radio (med bland andra Rix FM).

Det var under Bildt-regeringen 1993 som staten sålde frekvensutrymme på auktion till högstbjudande kommersiella radioaktörer. Det talades tidigare om att marknaden bara hade genererat enformigt innehåll av låg kvalitet. Men nischade kanaler som Lugna favoriter och Bandit är uttryck för den bredd som uppstod, med lugn musik respektive hårdrock. I flera decennier har de förgyllt vardagen för många som jobbar.

Utvecklingen av radiomarknaden var – och är – dock fortfarande begränsad av regleringar och teknik. För att få sända radio i FM-bandet krävs ett utgivningstillstånd av Mediemyndigheten och ett frekvenstillstånd från Post- och Telestyrelsen (PTS). Dessutom är

FM-bandet fullt. Men digitaliseringen har gjort att utbud och efterfrågan har kunnat möta varandra utan att det offentliga lägger sig i. Och numera finns det ett enormt utbud av podcasts i alla möjliga ämnen, med en hel del av hög kvalitet och kvalificerat kunskapsinnehåll. 32 procent av befolkningen lyssnar numera på poddar.³⁵

POSTEN

Den 1 januari 1993 avskaffade Postens monopol på brev. De företag som använde tjänsterna – 96 procent av alla brev skickades år 2003 av företag – klagade på höga priser och dålig service. Nu skulle konkurrens förbättra verksamheten. Så har också skett.

Ett antal rapporter och utredningar som har utvärderat reformen har konstaterat att den varit effektiv. En forskare som Konkurrensverket anlidade kom fram till att reformen har haft positiva resultat i form av förbättringar vad gäller kvalitet, effektivitet, service och kundanpassning.³⁶ ”Posten AB har gått från att vara en myndighetsorganisation med produktionsorientering till att bli ett affärsmässigt kundorienterat företag.”³⁷

34. <https://www.youtube.com/@PewDiePie>

35. Mediemyndigheten (2025).

36. Andersson (2004).

37. Ibid, sid 51.

Därtill konstaterade regeringens särskilda utredare år 2005 att utbudet av tjänster ökat och anpassats till kundernas efterfrågan. Företag och myndigheter hade fått lägre portokostnader medan priset för privatpersoner hade stigit.³⁸ Men utredaren påpekar att företagets sänkta portokostnader kommer indirekt även konsumenterna till del i form av sänkta priser.³⁹

Ett antal aktörer, såväl myndigheter som företag och intresseorganisationer, har påpekat att Postens/PostNords dominerande ställning missgynnar konkurrensen.⁴⁰

Till skillnad från breven var paketmarknaden inte kontrollerad av något monopol, men det är ändå intressant att notera hur denna närliggande marknad har utvecklats, inte minst eftersom PostNord spelar en viktig – och kritiserad – roll här.

Som de flesta nog har märkt har digitaliseringen lett till minskade mängder brev men ökade mängder paket. Antalet brev har gått ned med 70 procent sedan år 1997⁴¹, medan mängden paket ökade med 54 procent bara mellan 2018 och 2024.⁴²

Konkurrensen när det gäller paketmarknaden är stenhård med hela 17 aktörer på marknaden, och det dominerande PostNord har förlorat 13 procentenheter av sin marknadsandel bara sedan 2018.⁴³ Innovativa företag som instabox och budbee har underlättat vardagen för miljoner människor.

TELEKOM

Är det något som har präglat Sveriges näringsliv, ekonomi och arbetsmarknad sedan 1990-talets början så är det den explosiva utvecklingen när det gäller informations- och kommunikationsteknik (IKT), eller det man numera ofta kallar tech. Det är dessutom en utveckling med både spets och bredd.

Att Sverige har producerat världsledande företag som Skype, Spotify och Klarna är välkänt. Det fick också uppmärksamhet när Microsoft köpte Mojang, bolaget bakom Minecraft, för en större summa än vad kinesiska Geely några år tidigare hade köpt Volvo Personvagnar för. King,

38. Att privatpersoner fick höjda kostnader beror på att Posten tidigare hade låtit företagskunder subventionera privatpersoners porto.

39. Lindh (2005).

40. Se exempelvis Lindh (2005) samt Malmros med flera (2024).

41. Post- och telestyrelsen (2025a).

42. Post- och telestyrelsen (2025b).

43. Ibid.

företaget bakom spelet Candy Crush Saga, såldes sedan för ännu mer, svindlande 50 miljarder kronor.⁴⁴

Fram till för några år sedan talades det mycket om att Stockholm hade flest enhörningar per capita i världen, endast slaget av Silicon Valley.⁴⁵ En enhörning, eller *a unicorn*, är ett nystartat och onoterade bolag på ett värde på över en miljard dollar. Ett mindre känt techbolag är cybersäkerhetsföretaget Recorded future, som år 2024 såldes till Mastercard för 27 miljarder kronor.⁴⁶

Så långt spetsen, men svensk tech präglas även av bredd. Hela 260 000 personer arbetar i branschen,⁴⁷ och det vanligaste yrket bland män i Stockholm är ”IT-arkitekter, systemutvecklare och testledare,” det vill säga det vi i dagligt tal kallar programmerare.⁴⁸ Intresseorganisationen TechSverige brukar kalla branschen Sveriges nya basindustri.⁴⁹

Det sägs ibland att en viktig orsak till Sveriges framgångar inom tech har varit den starka roll som staten spelat. Här brukar man bland annat nämna den trygghet som välfärdsstaten ger när det gäller entreprenörskapets ris-

ker, att Ericsson har levt i symbios med Televerket/Telia och att ett skatteavdrag för hem-pc tidigt skapade bred datormognad hos stora delar av befolkningen.

Det är mycket möjligt att den sistnämnda faktorn spelade in. Men om de andra faktorerna ska ha legat bakom framgångarna borde länder som på dessa områden liknar Sverige ha haft en liknande utveckling. Det har de inte. Som vi såg i graf 4:7 utgör välfärden en större andel av BNP i Spanien, Belgien, Italien och Frankrike än i Sverige. Och dessa länder har inte genomgått något tech-under motsvarande det svenska. Och är det något land i Europa där storföretag och myndigheter verkar i symbios är det Frankrike.⁵⁰

De områden där Sverige skilt ut sig är i stället två. Dels det som nämndes ovan när det gäller kapitalförsörjningen. Dels att Sveriges avreglering ägde rum tidigare och var djupare än i andra länder. De flesta EU-länderna avreglerade inte sina telekommarknader förrän 1998 och vissa, främst Medelhavsländer, väntade ännu längre. Som en rapport till Närings-

44. Ström (2015).

45. Blixt (2021).

46. Andersson (2024).

47. TechSverige (utan datum).

48. Centrum för arbets- och miljömedicin (2024).

49. TechSverige (2021).

50. Se Segerfeldt (2021).

departementet formulerade det år 2015: "Sverige var bland de första i EU att konkurrensutsätta telemarknaden. Det lade grunden för en positiv utveckling som fortsatt fram till idag när det gäller användning och nytta av elektroniska kommunikationer och it."⁵¹ Tio år tidigare hade den stora regelutredningen konstaterat: "En samlad bedömning av liberaliseringen av telemarknaden är att telemarknaden blivit en av de mest dynamiska sektorerna i den svenska ekonomin under de år som gått efter liberaliseringen".⁵²

FLYGET

Ytterligare en bransch som har förändrats kraftigt sedan 1980-talet är flyget. På den tiden var begreppet jetset fortfarande allmängods. Det syftade på den ekonomiska eliten, den grupp människor som hade råd att flyga (jetplan). Det hade nämligen inte vanligt folk.

Marknaden präglades av nationella monopol, så kallade flag carriers: LuftHansa, Air France och British Airways. De skandinaviska länderna är så små att vi skapade ett gemensamt företag, SAS. Marknaden styrdes av bilaterala

avtal där två länder bestämde exakt vilka bolag som fick flyga, hur många stolar de fick sälja och till vilket pris. Konkurrensen var i princip obefintlig.

Under 1980- och 1990-talen öppnades detta successivt upp på EU-nivå. Prissättningen blev fri och det blev tillåtet för alla EU-bolag med licens att operera i alla länder, så att exempelvis ett irländskt företag kunde flyga från Stockholm till Paris.

Sedan dess har konkurrens och innovation stöpt om branschen, och att flyga har blivit var mans vana. I stället för en lyxjtjänst man sparar till och unnar sig sällan, har en weekendresa till Paris blivit något vanliga människor kan boka. Det har inte minst lågprisbolagen sett till. På Ryanairs hemsida finns det i skrivande stund mängder av tur-och-returflyg från Stockholm till Paris för 500 kronor. Som myndigheten Trafikanalys sammanfattar det: "Luftfarten har historiskt utvecklats från en reglerad och exklusiv transportform till ett färd sätt för många, särskilt genom avregleringen på 1990-talet."⁵³

51. A-focus AB (2015).

52. Regelutredningen (2005), sid 609.

53. Trafikanalys (2025), sid 5.

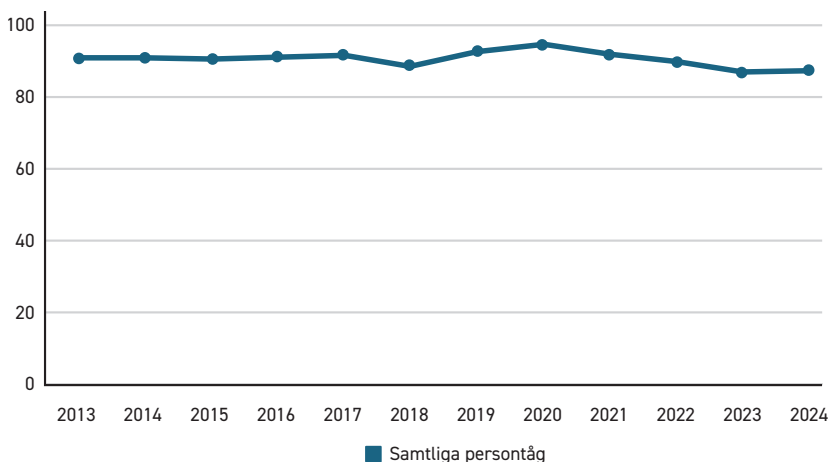
TÅGET

Det fanns en tid då SJ hade monopol på tågtrafik i Sverige. Det var olagligt för någon annan än staten att bedriva sådan verksamhet. Under perioden 1990–2011 skedde sedan en avreglering i flera steg och numera finns det 13 operatörer som kör persontrafik i Sverige.⁵⁴

I den mediala rapporteringen och i debatten får järnvägens problem med

förseningar stor uppmärksamhet. Det är inte så konstigt, för det är störande att man inte kan lita på att tågen kommer fram som de ska. Dessutom har det blivit värre de senaste fem åren. Andelen tåg som kommer i tid, vilket definieras som att tåget anländer destinationen inom fem minuter efter utsatt tid, har sjunkit från 95 procent år 2000 till 87 procent år 2024.

Graf 5:1 Andelen tåg som anländer inom fem minuter efter utsatt tid

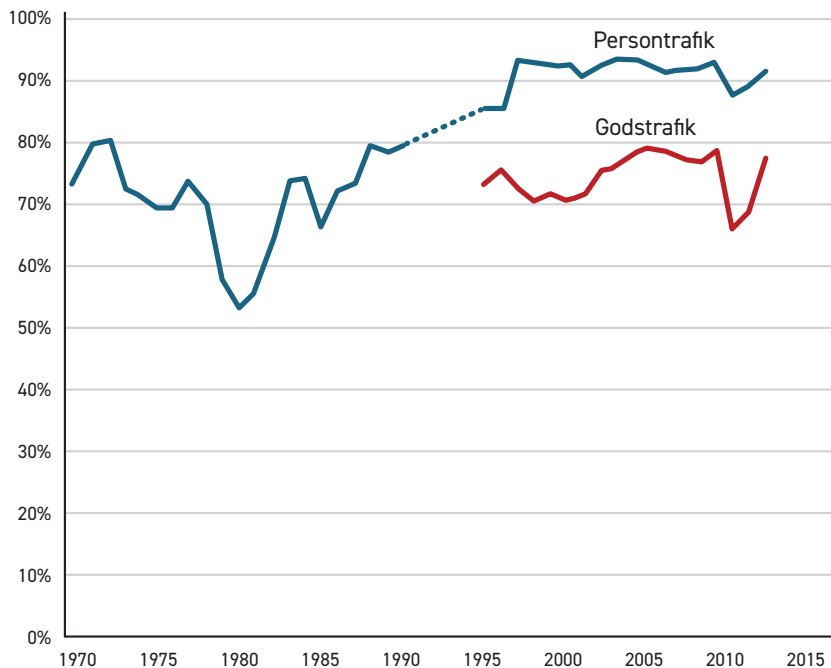
Källa: Trafikanalys. <https://www.trafa.se/bantrafik/punktlighet-pa-jarnvag/>

Det påstås ofta att det är avregleringarna och bristen på centralisering och politisk kontroll som är orsaken till problemen. När Sverige var mer som Sverige kom tågen fram i tid, skulle man kunna sammanfatta argumentationen som.

Det är inte sant. För under monopoltiden var det bara runt 70 procent av tågen som kom i tid. Och när det var som allra sämst, i början av 1980-talet, var punktligheten så låg som 53 procent.

54. Trafikverket (2025).

Graf 5:2 Andelen tåg som anländer inom fem minuter efter utsatt tid

Källa: SOU 2013:83

Det finns alltså inga skäl att längta tillbaka till en era då SJ hade ensamrätt på spårbunden trafik i Sverige, i alla fall inte om vi vill att tågen ska komma fram tid.

Till saken hör att tågsektorn vuxit de senaste decennierna. Persontågstrafiken har ökat med 30 procent sedan 2000.⁵⁵ Vi klarar alltså av att transportera långt fler människor på räls idag än bara för runt 25 år sedan.

Det råder ingen tvekan om att förseningarna fortfarande är ett problem. Det vore naturligtvis bättre om vi kunde lita på att tågen kom fram i tid. Men för att kunna komma till rätta med problemen måste man identifiera dess verkliga orsaker. Dessa är två: bristande underhåll och att tågoperatörerna inte fullt ut betalar kostnaderna för de förseningar de orsakar.⁵⁶ Bägge sakerna borde åtgärdas.

55. År 2000 var antalet miljoner personkilometer 5 234, mot 6 863 år 2024. Källa: Trafikverket (2025).

56. Nyström (2025).

SJUKVÅRD OCH ÄLDREOMSORG

På 1980-talet togs det små steg för att tillåta företagande och valfrihet inom sjukvård och äldreomsorg. På 1990-talet genomfördes sedan en rad olika förändringar som stärkte utvecklingen i denna riktning. Den hushälsareform som Bildt-regeringen införde 1994 avskaffades dock av S-regeringen 1996.⁵⁷

Den stora förändringen ägde rum under allianstiden, med reformer som lagt grunden för ett sprudlande företagande och stor valfrihet. Miljontals människor får del av privat vård och omsorg och hundratusentals arbetar i företag som levererar sådana tjänster.

När det gäller sjukvården var den stora förändringen införandet av vårdval. Det började med att enskilda regioner som Halland, Stockholm och Västmanland på eget initiativ införde modeller med fri etablering och valfrihet. Det banade sedan vägen för det nationella systemet. År 2009 infördes LOV.

Från och med den 1 januari 2010 blev det obligatoriskt för alla regioner att införa ett vårdvalssystem i

primärvården. Inom äldreomsorgen, som ligger på kommunal nivå, är det fortfarande frivilligt att tillämpa LOV, vilket ungefär hälften av landets kommuner gör inom något av verksamhetens två områden, hemtjänst och äldreboende.⁵⁸

Det finns numera drygt 15 000 företag inom vård och omsorg.⁵⁹ Dessa har dessutom väldigt många anställda. Faktum är att hela 210 000 personer jobbar i privata vård- och omsorgsföretag.⁶⁰

Men varken sjukvården eller omsorgen finns till för dem som arbetar där, utanför för dem som behöver och får del av tjänsterna. Och de är många. När det gäller sjukvården ägde under 2024 hela 37,5 miljoner, eller runt 4 av 10, patientkontakter rum hos privata vårdgivare. I primärvården sker över hälften av alla patientkontakter hos privata vårdgivare.⁶¹

Inom äldreomsorgen dominerar fortfarande det offentliga. Men år 2024 fick 42 000 personer någon form av äldreomsorg av en privat aktör.⁶² 16 procent av alla brukare har

57. Det var under 1990-talet ett pussel av olika förändringar på olika nivåer och i olika instanser, som att Landstingsförbundet förändrade sina rekommendationer och att Stockholm införde mödravårdspeng. Se Erlandsson (2024).

58. Vårdföretagarna (utan datum).

59. Ibid.

60. Ibid.

61. Ibid.

62. 17 000 personer bor på privata äldreboenden och 25 000 har privat hemtjänst. Källa: Vårdföretagarna (utan datum).

hemtjänst i privat regi och 20 procent av alla som bor på äldreboende gör det på ett privat sådant.

I sjukvården är den stora förändringen att tillgängligheten ökat. Det är ingen liten sak att ha betalat skatt hela sitt liv och sedan inte få tillgång till den sjukvård man har både behov av och rätt till. Därför är det glädjande att flera undersökningar visar att såväl tillgänglighet som antalet läkarbesök gick upp efter reformerna.

En forskningsartikel jämförde besök i primärvården i tre regioner två år före vårdvalsreformen med två år efter. I alla tre regioner ökade besöken i alla befolkningsgrupper.⁶³

Konkurrensverket konstaterade i en rapport från 2012 att vårdvalsreformerna ökade utbudet av vårdcentraler med 19 procent och att 92 procent av invånarna kände till möjligheten att välja vårdcentral.⁶⁴

En rapport från myndigheten Vårdanalys undersökte konsekvenserna av vårdvalet i Stockholm när det gäller gråstarr- knä- och höftledsoperationer och kom fram till följande:

- antalet operationer ökade i Stockholm jämfört med län som inte införde vårdval;
- tillgängligheten ökade. Målet att förbättra synförmåga och livskvalitet nåddes snabbare för fler patienter;
- tack vare de privata aktörerna lyckades Stockholm upprätthålla vårdgarantin bättre än övriga län.⁶⁵

En annan rapport från samma myndighet, som undersökte primärvården i tre landsting (nuvarande regioner), fann att den största ökningen av vårdkonsumtion efter vårdvalens införande fanns i låginkomstgrupper.⁶⁶

Det är sammanfattningsvis alltså uppenbart att reformerna ökade människors tillgång till sjukvård. Även på detta område har valfriheten samspelat med digitaliseringen, med nya aktörer som Kry och MinDoktor.

När det gäller omsorgen visar forskning att konkurrensen inom äldreboende har lett till både ökad kvalitet – mätt som låg dödlighet – och lägre kostnader. Forskarna undersökte äldreboende under perioden

63. Sveréus med flera (2018).

64. Konkurrensverket (2012).

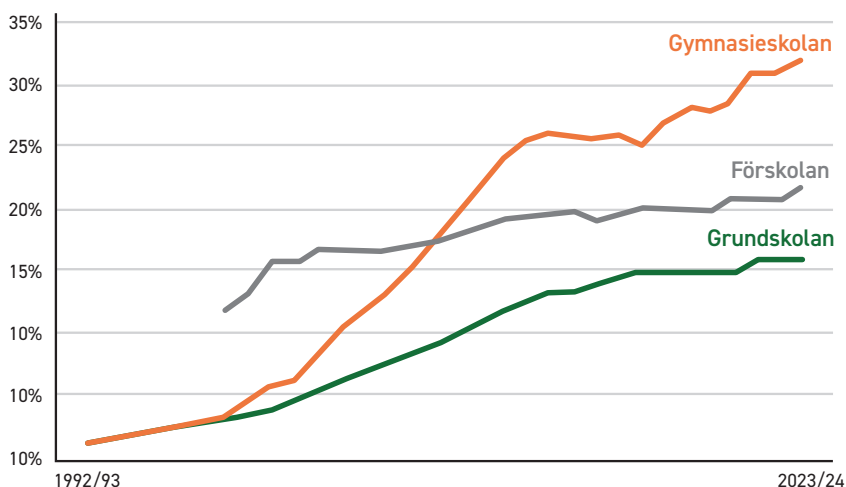
65. Vårdanalys (2014).

66. Vårdanalys (2015).

1990–2009 och konstaterade: “We conclude that in Sweden elderly care procurement from private providers has increased non-contractible quality (survival) while simultaneously reducing costs per resident and (slightly) customer satisfaction.”⁶⁷

Valfriheten har dessutom gjort att nöjdheten i hemtjänsten har ökat.⁶⁸ Privata utförare i hemtjänsten i Stockholm stad har mer nöjda brukare⁶⁹ och i de kommuner som har tillämpat LOV är brukarna nöjdare med hemtjänsten, jämfört med de kommuner som inte har tillämpat LOV.⁷⁰

Graf 5:3 Andel i elever i friskolor

Källa: Skolverket, via Fakta om friskolor.

SKOLAN

Sedan systemet med skolpeng gjorde det möjligt för elever och deras föräldrar att välja skola har andelen elever som går i friskolor successivt ökat. Idag går en av fem elever i en friskola.

Högst är andelen i gymnasiet, följt av förskolan och sen grundskolan.

Valfriheten i skolan är en angelägenhet för väldigt många människor. Sammanlagt går 419 000 barn och elever i en friskola. Räknar man in

67. Bergman med flera (2016).

68. Bergman med flera (2018).

69. Enskede-Årsta-Vantörs Stadsdelsförvaltning (2009).

70. Statskontoret (2012).

föräldrarna blir det över en miljon.⁷¹ Det är alltså tydligt att valfriheten används och uppskattas av många. Möjligheten att välja har stärkt egenmakten.

Dessutom arbetar drygt 44 000, eller närmare en av fem, lärare och pedagoger i friskolor.⁷²

Det finns nog få områden i svensk politik där skillnaden mellan debatten och forskningen/verkligheten är större än just friskolorna och valfriheten i skolan. För det första har det relativa fallet i internationella mätningar som Pisa, Timss och Pirls, inte bara stannat upp, utan det har förvandlats till en uppgång.⁷³ Justerar man för invandringens effekter uppnår Sverige en topplacering i OECD.⁷⁴ För det andra har konkurrensen höjt kunskapsnivån i både kommunala och fristående grundskolor.⁷⁵ För det tredje finns det ett positivt samband mellan lönsamhet och kvalitet i aktiebolagsdrivna fristående grundskolor.⁷⁶

APOTEKEN

I några decennier var Sverige det enda landet i världen – jämte Nordkorea och Kuba – där det var olagligt att driva privata apotek. Vaknade du med värk en söndag och bodde någon annanstans än de tre storstäderna eller inte kunde ta dig in till city fick du helt enkelt stå ut med smärtan.⁷⁷ Men år 2009 avskaffades detta monopol.

Reformen har fått önskade resultat. Dels har utbudet blivit större. Antalet apotek har stigit från 900 till 1 400. Dels har öppettiderna blivit bättre. Många fler apotek än tidigare är öppna på kvällar och helger. Trots vad som ibland hävdas i debatten har apoteken på landsbygden inte blivit färre, utan fler. Det är bara det att ökningen där inte är lika stor som i tätorterna.⁷⁸

Till saken hör att det också har blivit tillåtet för andra butiker än apotek att sälja icke receptbelagda läkemedel, vilket gör att man numera kan köpa ett paket Ipren på den lokala Ica kl 21:50 en söndag.

71. Almega Utbildning (2025). Alla elever har inte två föräldrar, och en del elever har syskon som också går i friskolor, vilket gör att det inte finns någon siffra på exakt hur många som berörs.

72. Ibid.

73. Johansson (2025).

74. Heller Sahlgren (2022).

75. Heller Sahlgren (2023) samt Böhlmark och Lindahl (2015).

76. Heller Sahlgren och Jordahl (2018).

77. Även under monopoltiden gick det att få tag på viktig medicin via olika jourfunktioner.

78. Källemark Spörrong och Frisk (2025).

Även här har liberaliseringen samverkat med digitaliseringen och utvecklat nätapoteken, vilka har bidragit till att sänka priserna på receptfria läkemedel.⁷⁹ (Priset på receptbelagda läkemedel sätts av Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV).

BILPROVNINGEN

I november 2003 rapporterade Aftonbladet att köerna till Bilprovningen i snitt var 45 dagar. I Skellefteå var väntetiden så lång som två månader.⁸⁰ Under perioden 1965–2010 hade Svensk Bilprovning AB, med staten som dominerande ägare, ensamrätt på bilbesiktning och det hände att folk fick körförbud på sina fordon för att det offentliga monopolet inte kunde leverera. Redan i början av 1990-talet kunde en offentlig utredning dessutom visa att monopolet innebar en samhällsekonomisk förlust på en miljard kronor.⁸¹

År 2010 avskaffades detta monopol, vilket har förändrat marknaden i grunden. Antalet stationer för lätta fordon har blivit mer än tre gånger fler, från 186 till 611 stycken 2024. Köerna är numera försvunna.⁸² Riksrevisionen konstaterade 2021 att valfriheten och tillgängligheten ökat.⁸³

Det påstås ibland att det bara är i storstäderna som antalet besiktningstationer har ökat. Det stämmer inte. År 2022 konstaterade Transportstyrelsen att ingen del av landet har färre stationer än före avregleringen. Alla län utom Jämtland – där antalet är konstant – har fått fler sådana.⁸⁴ Andelen fordonsägare med mindre än 2,5 mil till närmsta besiktningstation ökat från 95 procent till 97 procent. I glesa landsbygdskommuner har det genomsnittliga avståndet till närmsta station minskat, från drygt 19 kilometer år 2010 till drygt 15 kilometer år 2019.⁸⁵ Och i Norrlands inland finns det privata företag som erbjuder mobila besiktningar. Det vill säga de kommer till bilägaren i stället för tvärtom.⁸⁶

79. Konkurrensverket (2017).

80. Eriksson (2003).

81. Ag och Eriksson (1992).

82. Fordonsbesiktningsbranschen (2024).

83. Riksrevisionen (2021).

84. Transportstyrelsen (2023).

85. Fordonsbesiktningsbranschen (2024).

86. Opus (2026).

6. SLUTSATSER OCH KOMMENTARER

I början och mitten av 1980-talet var Sverige ett sonderreglerat land i stagnation där människor kände vanmakt inför det offentliga. Sedan dess har vårt land förändrats i grunden. Människor och marknad – vilket delvis är en tautologi eftersom marknaden består av just människor – har fått större utrymme på bekostnad av politik och byråkrati. Sverige är ett friare land.

Men de liberaliseringar som har ägt rum sedan 1980-talet har inte bara gjort Sverige friare, vilket man kan ha olika uppfattningar om rent ideologiskt, utan också bättre rent empiriskt. Det gäller på såväl makro- som mikroplanet.

Från att ha fallit efter den övriga västvärlden när det gäller levnadsstandard har vi sedan 1995–2000 utvecklats bättre än jämförbara länder. Samtidigt som skattetrycket har sänkts från 50 procent ned till drygt 41 procent har resurserna till välfärden fördubblats.

Sverige har fått Västeuropas mest välutvecklade finansmarknad som

tillsammans med avregleringar av telekommarknaden har gett upphov till en av världen främsta start-upscener. Vi behöver inte längre vänta för att få tag i en taxi och vi har fått ett enormt utbud av tv och radio.

Ett ökat utbud av apotek och bilprovvningsstationer har underlättat livet för miljoner människor, samtidigt som det blivit möjligt för många fler att flyga utomlands för en billig peng. Företagandet och valfriheten i välfärden har gett såväl egenmakt som förbättrade kunskapsresultat i skolan, minskade köer i vården och minskad dödlighet i äldreomsorgen.

Det övergripande resultatet av den våg av reformer som under några decennier svepte över Sverige har alltså gjort livet bättre för svenskarna. Och den som vill göra dessa förändringar ogjorda måste ställas till svars för de ambitionerna. För det skulle göra livet sämre. När Sverige var mer som Sverige och mycket mer än idag var politiskt kontrollerat levde vi i ett sämre fungerande land.

REFERENSER

- A-focus AB (2015), Digitala tjänster: *Gemensamma regler ger tillväxt i Europa, rapport till Näringsdepartementet*. <<https://regeringen.se/contentassets/97cc8bee2d684c4d848bf7db3b209f11/digitala-tjanster---gemensamma-regler-ger-tillvaxt-i-europa>>
- Ag, Lars och Lars Torsten Eriksson (1992), *Kontroll i konkurrens – avveckling av AB Svensk Bilprovnings monopol på kontrollbesiktning*. SOU 1992: 115.
- Almega Utbildning (2025), *Fakta om friskolor*. <<https://www.almegautbildning.se/2025/07/07/fakta-om-friskolor-2025/>>
- Andersson, Katarina (2024), *Vi kan faktiskt göra en bit som hjälper till*, Svenska Dagbladet, 21 oktober. <<https://www.svd.se/a/vgnj1X/recorded-future-sald-till-mastercard-for-27-5-miljarder>>
- Andersson, Magdalena (2023), *Sverige ska bli mer som Sverige*, Tiden, 26 juli. <<https://tankesmedjantiden.se/tiden-magasin/sverige-ska-bli-mer-som-sverige/>>
- Andersson, Peter (2004), *Tio år efter postmarknadens avreglering: effekter och reformförslag*, rapport på uppdrag av Konkurrensverket. <https://www.konkurrensverket.se/globalassets/dokument/informationsmaterial/rapporter-och-broschyrer/uppdragsforskning/forsk-rapport_2004_tio-ar-efter-postmarknadens-avreglering-effekter-och-reformforslag.pdf>
- Arvidsson, Claes (1999), *Ett annat land: Sverige och det långa 70-talet*. Stockholm: Timbro.
- Baudin, Tobias (2025), *En ny riktning – för att Sverige ska bli mer som Sverige*, Tiden, 8 april. <<https://tankesmedjantiden.se/tiden-magasin/en-ny-riktning-for-att-sverige-ska-bli-mer-som-sverige/>>
- Bergling, Mikael & Fredrik Nejman (2010), *Den svenska DDR-skolan*, Skolvärlden, 10 december.
- Bergman, Mats A, Per Johansson, Sofia Lundberg och Giancarlo Spagnolo (2016), *Privatization and Quality: Evidence from Elderly Care in Sweden*, Journal of Health Economics, årgång 49, september, sid 109-119. <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27394007/>>
- Bergman, Mats A, Henrik Jordahl och Sofia Lundberg (2018), *Choice and Competition in the Welfare State: Home Care as the Ideal Quasi-market*, IFN Working Paper No. 1213. <<https://www.ifn.se/media/pnmlvhxj/wp1213.pdf>>
- Blixt, Tobias (2021), *Silicon Valley har fostrat flest enhörningar – men sen kommer Stockholm*, Breakit, 26 april. <<https://www.breakit.se/artikel/28688/silicon-valley-har-fostrat-flest-enhorningar-men-sen-kommer-stockholm>>

- Böhlmark, Anders och Mikael Lindahl (2015), *Independent Schools and Long-run Educational Outcomes: Evidence from Sweden's Large-scale Voucher Reform*, *Economica*, årgång 82, nr 327, sid 508-551. <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ecca.12130>>
- Börjesson, Esbjörn (2005), *Stark vänstervind skapade apoteksmonopolet*, *Apoteksvärlden*, 17 juni. <<https://www.lakemedelsvarlden.se/stark-vanstervind-skapade-apoteksmonopolet/>>
- Carlsson, Ingvar och Allan Larsson (1990), *Regeringens skrivelse 1990/91:50, Skr 1990/91:50*. <<https://data.riksdagen.se/fil/818EEB8D-56AC-45E9-B3E5-9EF5BBDF5061>>
- Centrum för arbets- och miljömedicin (2024), *Yrkesgrupper bland män och kvinnor*. <<https://www.camm.regionstockholm.se/rapporter-och-faktablad/rapporter/arbetshalsorapporter/arbetshalsorapport-stockholms-lan-2024/arbetsmarknaden-i-stockholms-lan/yrkesgrupper-bland-man-och-kvinnor/>>
- Deutsches Aktieninstitut (2025), *Study on Sweden's success model: strengthening the capital market – for financing innovation and securing pensions*, pressmeddelande, 2 april. <<https://www.dai.de/en/detail/study-on-swedens-success-model-strengthening-the-capital-market-for-financing-innovation-and-securing-pensions>>
- Draghi, Mario (2024), *The Future of European Competitiveness Part B*, European Commission. <https://commission.europa.eu/document/download/ec1409c1-d4b4-4882-8bdd-3519f86bbb92_en>
- Enskede-Årsta-Vantörs Stadsdelsförvaltning (2009), *Hemtjänsten i Stockholm – en enkät till brukarna hösten 2008*. Tjänsteutlåtande, DNR 600-235/2009. <<https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=101546>>
- Eriksson, Sven-Anders (2003), *45 dagar i kö – för besiktning*, *Aftonbladet*, 10 november. <<https://www.aftonbladet.se/bil/a/9mzrEr/45-dagar-i-ko-for-besiktning>>
- Erlandsson, Thea (2024), *Valfrihetens historia – från fyrabäddsrum till egenmakt*. Vårdföretagarna. <<https://www.vardforetagarna.se/app/uploads/sites/3/2024/05/Valfrihetens-historia.pdf>>
- Fordonsbesiktningsbranschen (2024), *Branschrapport 2024*. <https://opus.se/wp-content/uploads/2025/03/FBB_Branschrapport_2024.pdf>
- Fölster, Stefan (1993). *Effekter av taxinäringens avreglering*, i Stefan Fölster (red.), *Sveriges systemskifte i fara? Erfarenheter av privatisering, avreglering och decentralisering*, sid 201–217. Stockholm: Almqvist & Wiksell International. <<https://www.ifn.se/media/nlxp5hzb/1993-folster-effekter-av-taxinaeringens-avreglering.pdf>>

Heller Sahlgren, Gabriel (2022), *Den svenska grundskolan är bland de bästa i världen*, Dagens Nyheter, 11 juli. <<https://www.dn.se/debatt/den-svenska-grundskolan-ar-bland-de-basta-i-varlden/>>

Heller Sahlgren, Gabriel (2023), *Independent-School Competition and Sweden's Performance in TIMSS*, IFN Working Paper No 1472. <<https://www.ifn.se/media/pd2ckxke/wp1472.pdf>>

Heller Sahlgren, Gabriel och Henrik Jordahl (2018), *Lönsamma kunskaper: Sambandet mellan vinst och kunskap i svenska grundskolor*. Svenskt Näringsliv. <<https://www.ifn.se/media/tf4cdtov/särtryck2018-10.pdf>>

Hillerbrand Rune, Adam (2025), *OECD hyllar Sveriges 'unika' aktiemarknad*, Dagens Industri, 29 april. <<https://www.di.se/nyheter/oecd-hyllar-sveriges-unika-aktiemarknad/>>

Internetstiftelsen (2022), *Svenskarna och Internet 2022*. <<https://svenskarnaochinternet.se/app/uploads/2022/10/internetstiftelsen-svenskarna-och-internet-2022.pdf>>

Internetstiftelsen (2024), *Svenskarna och Internet 2024*. <<https://svenskarnaochinternet.se/app/uploads/2024/09/internetstiftelsen-svenskarna-och-internet-2024.pdf>>

Johansson, Karin (2025), *När sanningen offras blir väljarna förlorarna*, Smedjan, 11 november. <<https://timbro.se/smedjan/nar-sanningen-offras-blir-valjarna-forlorarna/>>

Jonung, Lars (2025), *Sveriges relativa tillväxt under 170 år. Ett drama i tre akter*, Ekonomisk Debatt, nr 4, sid 5–20. <<https://www.nationalekonomi.se/wp-content/uploads/2025/05/53-4-Jonung.pdf>>

Konkurrensverket (2012), *Val av vårdcentral: Förutsättningar för kvalitetskonkurrens i vårdvalsystemen*. Rapport 2012:2. <https://www.konkurrensverket.se/globalassets/dokument/informationsmaterial/rapporter-och-broschyrer/rapportserie/rapport_2012-2.pdf>

Konkurrensverket (2017), *Prisutveckling på receptfria läkemedel sedan omregleringen*. Rapport 2017:3. <https://www.konkurrensverket.se/globalassets/dokument/informationsmaterial/rapporter-och-broschyrer/rapportserie/rapport_2017-3.pdf>

Konkurrensverket (2018), *Konkurrensen i Sverige 2018, Kapitel 26 Taximarknaden*. <https://www.konkurrensverket.se/globalassets/dokument/informationsmaterial/rapporter-och-broschyrer/rapportserie/rapport_2018-1_kap26-taximarknaden.pdf>

- Krantz, Olle (2000), *Svensk ekonomisk tillväxt under 1900-talet – en problematisk historia*, Ekonomisk Debatt, nr1, sid 7–15. <https://www.nationalekonomi.se/old/public_html/sites/default/files/legacy/28-1-ok.pdf>
- Kälvemark Sporrang, Sofia och Pia Frisk (2025), *Den omreglerade apoteksmarknaden – möjligheter och begränsningar*. Konkurrentverket Uppdragsforskningsrapport 2025:2. <<https://www.konkurrentverket.se/informationsmaterial/rapportlista/den-omreglerade-apoteksmarknaden/>>
- Lindh, Susanne (2005), *Postmarknad i förändring*, SOU 2005:5. <<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2005/01/sou-20055/>>
- Lindgren, Anne-Marie och Ingvar Carlsson (1983). *Vad är socialdemokrati?*. Stockholm: Sveriges socialdemokratiska arbetareparti.
- Malmros, Håkan, Eva Glückman och David André (2024), *Dags för en radikalare postpolitik från regeringen*, Altinget, 19 april. <<https://www.altinget.se/artikel/dags-for-en-radikalare-postpolitik-fraan-regeringen>>
- Mediemyndigheten (2025), *Svensk marknad för radio och podd: Ägande, utbud och ekonomi*. <<https://mediemyndigheten.se/globalassets/rapporter-och-analyser/2025/svensk-marknad-for-radio-och-podd.pdf>>
- Mobility Sweden (2026), *Om fordonsindustrin*. <<https://mobilitysweden.se/kontakt/om-fordonsindustrin>>
- Nyström, Johan (2025), *Billigare tågbiljetter och lägre kostnader för underhåll*. Svenskt Näringsliv. <https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/infrastruktur/billigare-tagbiljetter-och-lagre-kostnader-for-underhall-konkurre_1243116.html>
- Opus (2026), *Mobil besiktningstation - bilbesiktning på fler orter i inlandet och Norrland*. <<https://opus.se/tjanster/mobil-besiktningstation/>>
- Ortiz-Ospina, Esteban och Max Roser (2016), *Taxation, Our World in Data*. <<https://ourworldindata.org/taxation>>
- Petersson, Olof (1991), *Konsumentmakt i den offentliga sektorn*, Rapport från en konferens i Uppsala den 21 november 1990. Ds 1991:21, Civildepartementet. <http://www.olofpetersson.se/_arkiv/skrifter/ds199121.htm>
- Post- och telestyrelsen (2025a), *Svensk postmarknad 2025*. Rapportnummer PTS-ER-2025:6. <https://pts.se/contentassets/b15095eed1c94bc89fa6a95632d0c7d8/publ_svensk-postmarknad-2025.pdf>
- Post- och telestyrelsen (2025b), *Den svenska paketmarknaden 2024*. Rapportnummer PTS-ER-2025:12. <<https://statistik.pts.se/media/bkup0h4x/den-svenska-paketmarknaden-2024.pdf>>

- Regelutredningen (2005), *Liberalisering, regler och marknader*, SOU 2005:4. <<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2005/01/sou-20054/>>
- Riksrevisionen (2021), *Omregleringen av besiktningmarknaden för fordon*. Granskningsrapport (RiR 2021:11), 27 april. <<https://www.riksrevisionen.se/granskningar/granskningsrapporter/2021/omregleringen-av-besiktningmarknaden-for-fordon.html>>
- Sandberg, Nils-Eric (1980), *Borgerligt 80-tal?*, Svensk Tidskrift, 31 december. <<https://www.svensktidskrift.se/nils-eric-sandberg-borgerligt-80-tal/>>
- Segerfeldt, Fredrik (2021), *Frankrike – en hatkärlekshistoria*. Stockholm: Timbro.
- Sjöblom, Alf (2016), *Trygghet som handelsvara*. Doktorsavhandling. Stockholm: Historiska institutionen, Stockholms universitet. <<https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:920677/FULLTEXT01.pdf>>
- Statskontoret (2012), *Lagen om valfrihetssystem: Hur påverkar den kostnader och effektivitet i kommunerna?* Rapport 2012:15. <<https://www.statskontoret.se/siteassets/publikationer/2012/201215.pdf>>
- Ström, Viktor (2015), *Två Mojang, fyra Volvo, ett Skype – så stor är affären i King*, Dagens Industri, 3 november. <<https://www.di.se/digital/tva-mojang-fyra-volvo-ett-skype-sa-stor-ar-affaren-i-king/>>
- Sveréus, Sofia, Gustav Kjellsson och Claes Rehnberg (2018), *Socioeconomic distribution of GP visits following patient choice reform and differences in reimbursement models: Evidence from Sweden*, Health Policy, nr 9, sid 949-956. <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30144946/>>
- Taxiförbundet (2025), *Branschläget 2025: Antalet taxifordon och tillstånd ökar*, pressmeddelande 14 mars. <<https://www.taxiforbundet.se/branschlaget-2025-antalet-taxifordon-och-tillstand-okar/>>
- TechSverige (utan datum), *Anställda i techbranschen*. <<https://techsverige.se/statistik/anstallda-i-it-och-telekombranschen/>>
- TechSverige (2021), *Tech – Sveriges nya basindustri*. <<https://techsverige-wordpress.s3.eu-north-1.amazonaws.com/app/uploads/2021/11/30130549/tech-sverige-tech-sveriges-nya-basidustri-2021-online.pdf>>
- Trafikanalys (2025), *Svensk luftfarts konkurrenssituation 2025*, rapport 2025:6, 24 juni. <<https://www.trafa.se/globalassets/rapporter/2025/rapport-2025-6-svensk-luftfarts-konkurrenssituation.pdf>>
- Trafikverket (2025), *Järnkoll på tågresor*, 25 juni. <<https://www.trafikverket.se/resa-och-trafik/jarnvag/jarnkoll--fakta-om-svensk-jarnvag/jarnkoll-pa-tagresor/>>

Transportstyrelsen (2023), Rapport om fordonsbesiktningsmarknaden 2022: Årlig uppföljning av utvecklingen på marknaden för fordonsbesiktning. <<https://www.transportstyrelsen.se/globalassets/global/publikationer-och-rapporter/rapporter/vagtrafik/rapport-fordonsbesiktningsmarknaden-2022.pdf>>

Vårdanalys (2014), Vårdval och vårdutnyttjande: Hur fördelas vården mellan olika socioekonomiska grupper vid vårdval i specialistvården? PM 2014:1. <<https://www.vardanalys.se/rapporter/vardval-och-vardutnyttjande/>>

Vårdanalys (2015), Vårdval och jämlik vård inom primärvården: En jämförande studie mellan tre landsting före och efter vårdvalets införande. Rapport 2015:6. <<https://www.vardanalys.se/wp-content/uploads/2015/11/Rapport-2015-6-Vardval-och-jamlik-vard-inom-primarvarden.pdf>>

Vårdföretagarna (utan datum), Privat vårdfakta. <<https://www.vardforetagarna.se/privat-vardfakta/>>

Wikipedia (2026), List of countries by stock market capitalization, 4 januari. <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_stock_market_capita>

FRIA MARKNADER
PERSONLIG FRIHET
ÖPPNA SAMHÄLLEN